

UCHWAŁA KOMITETU OBRONY KRAJU I PREZYDIUM RZĄDU ZE STYCZNIA 1971 R. O WYDATKACH MILITARNYCH POLSKI W PIĘCIOLECIU 1971–1975

Publikowany tu dokument nosi pod pewnymi względami charakter unikalny. W znanej nam dokumentacji posiedzeń naczelných organów władzy państwowej nie znajdujemy – jak dotychczas – żadnej innej wspólnej uchwały obu wymienionych w tytule ciał. Znamienne zresztą, że w tytule Komitet Obrony Kraju (KOK) wysunięty jest na plan pierwszy, choć formalnie to przecież KOK był organem podporządkowanym Radzie Ministrów, w tym i jej ścisłemu kierownictwu, jakim było Prezydium Rządu.

Wynikało to – należy przypuszczać – z wagi, jaką odgrywał KOK, określający reguły obronności kraju, przyznający środki na wojsko i pracujący dla niego przemysł zbrojeniowy. KOK – w miarę możliwości suwerennie – uwzględniał zalecenia organów Układu Warszawskiego. Organy te: Doradczy Komitet Polityczny, Komitet Ministrów Obrony, naczelný dowódca Zjednoczonych Sił Zbrojnych (ZSZ), Rada Wojskowa ZSZ – były, jak wiadomo, zdominowane przez Związek Radziecki.

Komitet Obrony Kraju, którego istnienie ujawniła ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony PRL, działał nieprzerwanie od 18 lutego 1959 r. Jego sformowanie poprzedziło, istnienie w 1953 r. efemerycznej Komisji dla Spraw Obrony Narodowej oraz Komitetu Obrony Kraju, utworzonego 21 grudnia 1955 r., działającego do października 1956 r., formalnie zlikwidowanego 2 listopada 1957 r.

Zgodnie z ustawą z 1967 r., jak i odpowiednimi uchwałami Rady Ministrów, przewodniczącym KOK był prezes Rady Ministrów. Ogłoszona tu uchwała KOK i Prezydium Rządu z 27 stycznia 1971 r. („W sprawie wydatków obronnych i limitów osobowych na lata 1971–1975”) jest decyzją tego organu przyjętą (wspólnie z Prezydium Rządu) po wstrząsie w grudniu 1970 r., gdy funkcję 1 sekretarza KC PZPR objął po Władysławie Gomułce Edward Gierek, zaś prezesem Rady Ministrów (a tym samym przewodniczącym KOK) został po

Józefie Cyrankiewicz Piotr Jaroszewicz. Ciągłość instytucjonalną gwarantował natomiast (zgodnie z uchwałą Rady Ministrów z 13 grudnia 1968 r.) zastępca przewodniczącego KOK ds. Sił Zbrojnych i planowania strategiczno-obronnego, minister obrony narodowej generał broni Wojciech Jaruzelski.

Zmienił się natomiast skład KOK. Poza przewodniczącym, zmienili się dwaj inni zastępcy przewodniczącego KOK: ds. polityczno-obronnych, (sekretarza KC PZPR Ryszarda Strzeleckiego zastąpił nowy sekretarz KC Edward Babiuch) i zastępca ds. gospodarczo-obronnych (sekretarza KC PZPR Bolesława Jaszczuka zastąpił inny sekretarz KC Jan Szydłak).

Zmienili się także kierownicy tzw. Działów. Zmienił się kierownik Działu Polityczno-Obronno (tu także Babiuch, zastąpił Strzeleckiego). Kierownikiem Działu Gospodarczo-Obronno został, po awansie P. Jaroszewicza, niedawno mianowany wiceprezes Rady Ministrów Franciszek Kaim.

Bez zmian pozostali: kierownik Działu Wewnętrznego (sekretarz KC PZPR Mieczysław Moczar), Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności (wiceprezes Rady Ministrów Mieczysław Jagielski), Działu Komunikacji (minister komunikacji Mieczysław Zajfryd), Działu MSZ (minister spraw zagranicznych Stefan Jędrzychowski). Pozostał nadal członkiem KOK szef Sztabu Generalnego, wiceminister obrony narodowej generał dywizji Bolesław Chocha. Pozostał też nadal sekretarzem KOK, generał broni Grzegorz Korczyński, główny inspektor obrony terytorialnej, wiceminister obrony narodowej.

Drugie ważne grono, Prezydium Rządu, poza premierem Jaroszewiczem, tworzyli wiceprezesi Rady Ministrów: Eugeniusz Szyr, Stanisław Majewski (onże przewodniczący Komisji Planowania przy Radzie Ministrów), Mieczysław Jagielski, Józef Kulesza, Franciszek Kaim i Jan Mitrega – wszyscy z PZPR. Jedynym przedstawicielem ZSL, był wiceprezes Rady Ministrów Zdzisław Tomal.

Ponieważ wydawcy nie dotarli do protokołów KOK, nie wiemy, kto z wymienionych członków KOK i Prezydium Rządu był przy podejmowaniu publikowanej tu uchwały.

Obok uchwały KOK z 27 stycznia 1971 r., publikujemy też istotne jej uzasadnienie oraz protokół z narady 14 stycznia 1971 r., przygotowującej posiedzenie KOK, a także opracowany jeszcze 9 grudnia 1970 r. dokument Głównego Inspektoratu Planowania i Techniki, wraz z interesującymi wykresami porównawczymi.

Zestaw tych dokumentów wskazuje, jak długo przygotowywana była krótka uchwała z 27 stycznia 1971 r. Nie widać tu chęci przeciwstawienia w tym względzie jakiejś nowej polityki ekipy Edwarda Gierka polityce ekipy Władysława Gomułki.

Znaczenie publikowanych tu dokumentów wynika stąd, że rozszerzają naszą wiedzę w następujących kwestiach:

- a) wskazują na rozbieżności między stanowiskiem kierownictwa PRL, a zaleceniami Naczelnego Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych Układu Warszawskiego (w praktyce ZSRR);
- b) ukazują prawdziwą kondycję Sił Zbrojnych PRL;
- c) informują o rzeczowości rozważań wynikających z poczucia odpowiedzialności autorów dokumentów za kraj, za jego bezpieczeństwo, uwzględniając przy tym możliwości materialne kraju.

Zwraca uwagę, że nie ma w przygotowywanych dokumentach żadnych zaleceń zarówno dla aparatu partyjno-politycznego wojska, jak i dla organów kontrwywiadu wojskowego (Wojskowej Służby Wewnętrznej).

* * *

Wszystkie ogłaszane tu dokumenty pochodzą z Archiwum Kancelarii Prezesa Rady Ministrów (spis 88/9). Kiedyś były ściśle tajne, dziś już zostały odtajnione. Ich lektura ważna jest nie tylko dla historyków wojska czy przemysłu zbrojeniowego, ale dla każdego, kto chce zrozumieć miejsce Polski w panującym wówczas w Europie Wschodniej systemie politycznym. Dlatego warto się nad nimi pochylić.

Dokumenty podał do druku, opatrzył wstępem i przypisami

Aleksander Kochański

1

Tajne
specjalnego znaczenia

Na tekście adnotacja pismem technicznym:

Dnia 27 stycznia 1971 r. referowałem projekt I sekretarzowi KC PZPR
i uzyskałem jego aprobatę
(–) P. Jaroszewicz¹

Uchwała nr 001/71

Komitetu Obrony Kraju i Prezydium Rządu z dnia 27 stycznia 1971 r.
w sprawie wydatków obronnych i limitów osobowych na lata 1971–1975

W celu zapewnienia dalszego umocnienia obronności kraju oraz uwzględnienia w pięcioletnim planie rozwoju gospodarki narodowej na lata 1971–1975 niezbędnych przedsięwzięć gospodarczo-obronnych, uchwała się, co następuje:

§ 1

Ustala się limit wydatków obronnych ogółem na lata 1971–1975 w wysokości 213,4 mld zł (w warunkach cenowych 1970 r.).

§ 2

Kierunkową strukturę wydatków obronnych stanowią:

1. Wydatki resortu obrony narodowej	201 605 mln zł
w tym:	
zakup uzbrojenia i sprzętu techniczno-wojskowego	
a) z produkcji krajowej	40 700 mln zł
b) z importu	36 000 mln zł
inwestycje i kapitalne remonty nieruchomości	12 215 mln zł
w tym inwestycje (nakłady)	9 715 mln zł
2. Wydatki na wojska wewnętrzne podległe Ministerstwu Spraw Wewnętrznych	1 280 mln zł
3. Wydatki na inwestycje w przemyśle (nakłady)	4 917 mln zł
w tym:	
związane z produkcją uzbrojenia i sprzętu techniczno- -wojskowego związane z budową baz materiałów pędnych i smarów	4 462 mln zł 455 mln zł

¹ Piotr Jaroszewicz (1909–1992) – członek Biura Politycznego KC PZPR, prezes Rady Ministrów, przewodniczący KOK.

4. Wydatki na mobilizacyjne przygotowania w gospodarce narodowej, powszechną samoobronę oraz działalność operacyjno-szkoleniową związaną z obroną terenową 5 630 mln zł

§ 3

Ustala się stan etatowy Sił Zbrojnych PRL na koniec 1975 r.:

- 1) w okresie pokojowym w wysokości stanowisk wojskowych^a
- 2) w okresie wojennym w wysokości stanowisk wojskowych^b

§ 4

Zobowiązuje się przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów do:

1) Uwzględnienia w projekcie pięcioletniego planu rozwoju gospodarki narodowej na lata 1971–1975 zadań wynikających z niniejszej uchwały po przeliczeniu według cen 1971 r.

2) Określenia zadań rocznych i wieloletnich na lata 1971–1975 dla poszczególnych resortów w zakresie:

a) produkcji i dostaw uzbrojenia i sprzętu techniczno-wojskowego, zakładając, że przemysł krajowy wykona uzbrojenia i sprzęt techniczno-wojskowy wartości ogółem 100,1 mld zł
w tym:

dla Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i gospodarki narodowej 46,8 mld zł

na eksport 48,5 mld zł

rezerwa (do dyspozycji Ministerstwa Handlu Zagranicznego) 4,8 mld zł

b) zadań i limitów inwestycji specjalnych

i przedstawienia odpowiednich projektów uchwał rządowych.

3. Określenia zadań dla poszczególnych resortów dotyczących mobilizacyjnych przygotowań w gospodarce narodowej.

§ 5

Zobowiązuje się przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów do corocznego informowania przewodniczącego Komitetu Obrony Kraju prezesa Rady Ministrów o realizacji wydatków obronnych.

^a W egzemplarzu stanowiącym podstawę tej publikacji brak liczby. Powinno być 448 300.

^b W egzemplarzu stanowiącym podstawę tj. publikacji brak liczby. Powinno być: 945 000.

§ 6

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

^{c(-)} P. Jaroszewicz

Prezes Rady Ministrów^c

za zgodność:

^dDyrektor Zespołu Wojskowego

Komisji Planowania przy RM

plk dr inż. Stanisław Ciałoń^{d2}

^e29 marca 1971^e

2

Tajne
specjalnego znaczenia
Egz. nr 1

Uzasadnienie

Prace nad przygotowaniem koncepcji przedsięwzięć gospodarczo-obronnych na lata 1971–1975 prowadzone są od 1967 r.

Kolejne etapy tych prac były przedmiotem wspólnych rozważań Kierownictwa Komisji Planowania i Ministerstwa Obrony Narodowej, w wyniku których opracowano założenia na lata 1971–1975 w sprawie wielkości i struktury wydatków obronnych, wielkości nakładów inwestycyjnych oraz dostaw uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla sił zbrojnych i na eksport.

Założenia te, po uprzednim omówieniu u przewodniczącego Komisji Planowania³, z udziałem ministra obrony narodowej⁴, przesłano w sierpniu 1969 r. ministrom: obrony narodowej, przemysłu maszynowego⁵, [przemysłu] ciężkiego⁶ i innym zainteresowanym resortom w celu umożliwienia opracowania projektów planów na lata 1971–1975.

^{c-c} Tekst napisany pismem technicznym.

^{d-d} Tekst pieczęci.

² Stanisław Ciałoń (1923–1999).

^{e-e} Data wpisana odręcznie.

³ Przewodniczącymi Komisji Planowania przy Radzie Ministrów byli kolejno: Józef Kulesza (22 XII 1968 – 6 III 1970) i Stanisław Majewski (6 III 1970 – 13 II 1971).

⁴ Ministrem obrony narodowej był od 11 IV 1968 r. generał dywizji (od 9 X 1968 r. generał broni) Wojciech Jaruzelski (ur. 1923), członek KC PZPR, od 20 XII 1970 r. zastępca członka Biura Politycznego KC PZPR.

⁵ Ministrem przemysłu ciężkiego był od 21 XI 1967 r. Janusz Hryniewicz.

⁶ Ministrem przemysłu maszynowego był od 21 XI 1967 r. Franciszek Kaim.

Problem wydatków obronnych był rozważany wielokrotnie również w ciągu ubiegłego roku.

W wyniku ustaleń na posiedzeniu Prezydium Komisji Planowania w dniu 22 września 1970 r. z udziałem członka Biura Politycznego KC PZPR tow. St. Kociołka⁷ i ministra obrony narodowej oraz ministrów przemysłu maszynowego i [przemysłu] ciężkiego dokonano ograniczeń uprzednio założonych wielkości wydatków obronnych do 213,4 mld zł.

Przy określaniu wielkości wydatków obronnych na lata 1971–1975 kierowano się z jednej strony potrzebą dalszego umacniania obronności PRL, a w szczególności, zadaniami operacyjnymi wynikającymi z przyjętych zobowiązań w ramach Układu Warszawskiego, z drugiej strony zwracano uwagę, aby przedsięwzięcia te nie naruszały ukształtowanych proporcji i założonego społeczno-gospodarczego rozwoju kraju.

Dowództwo Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego, wychodząc z analizy sytuacji militarnej i systematycznej rozbudowy potencjału zbrojnego państw NATO na środkowoeuropejskim (głównym w Europie) teatrze działań wojennych, postuluje, podobnie jak w stosunku do innych państw Układu Warszawskiego, dalsze bardziej intensywne doskonalenie siły bojowej Wojska Polskiego oraz rozbudowę infrastruktury na obszarze kraju. Pełna realizacja tych propozycji wymagałaby wydatkowania w latach 1971–1975 350 mld zł (wzrost o 117% w stosunku do nakładów w ubiegłej pięcioletce), w tym na potrzeby Ministerstwa Obrony Narodowej około 250 mld zł, jak również wzrostu stanu osobowego sił zbrojnych o około 40 000 stanowisk. Zasadnicze postulaty Zjednoczonego Dowództwa, mające na celu zunifikowanie struktur organizacyjnych i uzbrojenia armii państw Układu Warszawskiego oraz umocnienia ich zdolności bojowej, dotyczą:

- przebrojenia całego lotnictwa bojowego w najnowsze typy samolotów, przy czym bez zmniejszenia dotychczas posiadanej ilości pułków lotniczych, a natomiast z jednoczesnym zwiększeniem ilości samolotów w każdym pułku z 36 do 40 sztuk;

- utworzenia ciągłych rubieży obrony raketowej [Wojsk] O[brony] P[owietrznej] K[raju] (w odróżnieniu od obrony systemem obiektowym), z równoczesnym zagęszczeniem i obniżeniem pola radiolokacyjnego wykrywania środków napadu powietrznego do 100 m (obecnie posiadamy od 300–500 do 1000 m);

- zunifikowania dywizji pancernych i zmechanizowanych poprzez zwiększenie stanów osobowych i uzbrojenia, a w szczególności:

- a) przebrojenie wszystkich dywizji w czołgi T-55 oraz zwiększenie ilości tych czołgów w dywizjach pancernych o 49 sztuk i w dywizjach zmechanizowanych o 40 sztuk;

⁷ Stanisław Kociołek (ur. 1933) był wówczas członkiem Biura Politycznego KC PZPR i wiceprezesem Rady Ministrów.

b) zwiększenie ilości transporterów opancerzonych lub wozów bojowych piechoty w dywizjach pancernych o 36 sztuk, a w dywizjach zmechanizowanych o 81 sztuk;

c) zwiększenie ilości wyrzutni rakiet taktycznych z 3 do 4 sztuk w dywizji;

d) zwiększenie ilości środków przeciwlotniczych, przeciwpancernych oraz artylerii klasycznej;

– przebrojenia brygad rakiet operacyjno-taktycznych w nowszy typ wyrzutni;

– wyposażenia marynarki wojennej w dozorowce, kutry artyleryjsko-torpedowe oraz zwiększenie ilości małych okrętów rakietowych i okrętów desantowych, a ponadto zwiększenia ilości śmigłowców do zwalczania okrętów podwodnych;

– nagromadzenia środków materiałowych (rakiet, amunicji, materiałów pędnych i smarów i innych) na 3 miesiące działań wojennych, co oznaczałoby zwiększenie obecnie posiadanych zapasów – szczególnie rakiet i amunicji przeciwlotniczej – średnio o 30–50%.

Rekomendacje dotyczą również budowy dodatkowych objazdów węzłów komunikacyjnych, zwiększenia przelotowości drogowej i kolejowej, zaangażowania znacznych ilości sił i środków do obsługi rejonów przeładunkowych, dostosowania wytypowanych lotnisk do przyjęcia i obsługi technicznej ciężkich samolotów transportowych.

Podobne rekomendacje Dowództwo Zjednoczonych Sił Zbrojnych wysunęło na sofijskim posiedzeniu Komitetu Ministrów Obrony Narodowej⁸ państw Układu Warszawskiego w dniach 21–22 maja 1970 r.⁹, o czym poinformowano Kierownictwo Partyjno-Rządowe w sprawozdaniu (nr wychodzący 001058 z dnia 26 maja 1970 r.)¹⁰.

Mając na uwadze potrzeby pokojowego, społeczno-gospodarczego rozwoju kraju, nie przyjęto wszystkich postulatów Zjednoczonego Dowództwa. W trakcie spotkania Kierownictwa MON z szefem Sztabu Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego gen. armii S. Sztemienko¹¹ (podstawę, którego stanowiła notatka 00142 z dnia 24 marca 1970 r., przedstawiona Kierownictwu Partyjno-Rządowemu) poinformowano, że w założeniach Narodowego Planu Gospodarczego na lata 1971–1975 przewiduje się wydatki obronne w wysokości 215 mld zł, w tym około 201 mld zł dla MON¹².

⁸ Komitet Ministrów Obrony (a nie Komitet Ministrów Obrony Narodowej jak w tekście) państw Układu Warszawskiego powstał 17 III 1969 r.

⁹ Komunikat o obradach – zob. Trybuna Ludu, nr 142 z 23 V 1970 r., s. 1.

¹⁰ Wydawcy nie dotarli do wspomnianego sprawozdania.

¹¹ Siergiej M. Sztemienko (1907–1976), I zastępca szefa Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych ZSRR. Do wspomnianej notatki wydawcy nie dotarli.

¹² Ustawy budżetowe na kolejne lata 1971–1975 przewidywały wydatki MON na łączną sumę 213 640 751 tys. zł.

Zjednoczone Dowództwo planowało i sugerowało podpisanie protokołu w sprawie stanu Sił Zbrojnych PRL w pierwszej połowie ubiegłego roku, przy czym dowódca Zjednoczonych Sił Zbrojnych marszałek I. Jakubowski¹³ podpisał protokoły o stanie sił zbrojnych w latach 1971–1975 z ministrami obrony narodowej: NRD – w czerwcu ub.r., Czechosłowacji – w lipcu ub. r., Bułgarii – w lipcu ub.r. Strona węgierska powiadomiła o gotowości podpisania protokołu przed posiedzeniem Komitetu Ministrów Obrony Narodowej państw Układu Warszawskiego, a Rumunia dotychczas nie przeprowadziła ze Sztabem Zjednoczonych Sił Zbrojnych rozmów na wyżej omawiany temat i nie wypowiedziała się w tej sprawie.

Strona polska poinformowała Zjednoczone Dowództwo o możliwościach podpisania protokołu w drugiej połowie grudnia ub. r. po podjęciu odpowiednich decyzji przez Kierownictwo Partyjno-Rządowe PRL. Jak wiadomo, posiedzenie Komitetu Ministrów Obrony Narodowej państw Układu Warszawskiego, które miało się odbyć w dniach 22–23 grudnia 1970 r. zostało odroczone i planuje się przeprowadzić je w końcu stycznia br.¹⁴

Wielkość wydatków obronnych na lata 1971–1975 przyjęto na poziomie 213,4 mld zł (w warunkach porównywalnych 1970 r.), w tym dla MON – 201,6 mld zł. W stosunku do wydatków obronnych w latach 1966–1970 (161,0 mld zł) stanowi to wzrost o 32,5%. W poprzednich pięciolatkach wzrost ten kształtował się następująco: 1961–1965 do poprzedniej pięciolatki – o 61,2%; 1966–1970 do poprzedniej pięciolatki – o 34,1%.

Zakładane w projekcie niniejszej uchwały wydatki obronne w latach 1971–1975 ogółem wzrastać będą mniej więcej równomiernie o około 4,0% rocznie (1966–1970 – 6,0%). Jednocześnie udział wydatków obronnych w dochodzie narodowym ulegać będzie stałemu i stopniowemu zmniejszaniu z 5,3% w 1970 r. do 4,7% w 1975 r.

W pracach planistycznych opierano się na wskazaniach wynikających z uchwał II i IV Plenum KC PZPR¹⁵, w celu jak najlepszego zagospodarowania posiadanych zasobów i selektywnego wyboru głównych kierunków działania.

¹³ Iwan I. Jakubowski (1911–1976), marszałek Związku Radzieckiego, członek KC PZPR, I zastępca ministra obrony ZSRR.

¹⁴ Nie ustalono, kiedy został podpisany wspomniany protokół. Nie wykluczone, że nastąpiło to w czasie wizyty marszałka I. Jakubowskiego i generała S. Sztemienki w Polsce 23–24 IV 1971 r. Posiedzenie Komitetu Ministrów Obrony odbyło się dopiero 4 III 1971 r.

¹⁵ II Plenum KC PZPR V kadencji obradowało 3–4 IV 1969 r. i poświęcone było metodom opracowania planu na lata 1971–1975 r., zaś IV Plenum KC PZPR V kadencji obradowało 14–15 XI 1969 r. i zajęło się problemem zwiększenia efektywności badań naukowych i postępu techniczno-organizacyjnego w gospodarce narodowej.

Z ogólnej kwoty wydatków MON przeznacza się na:

	1966–1970	1971–1975
	mld zł	mld zł
uzbrojenie i wyposażenie techniczne	72,5 (48,0%)	97,8 (48,5%)
inwestycje	6,7 (4,5%)	9,7 (4,8%)
kapitałne remonty nieruchomości	1,8 (1,1%)	2,5 (1,2%)
utrzymanie stanów osobowych	51,5 (34,1%)	65,9 (32,7%)
użytkowanie sprzętu i obiektów oraz szkolenie i obsługa wojska	18,7 (12,3%)	25,7 (12,8%)

Przyjęto równocześnie jako realny przy tej wielkości wydatków, a zarazem minimalnie niezbędny dla prawidłowego funkcjonowania sił zbrojnych, głównie w związku z wprowadzeniem nowej techniki, osobowy limit wzrostu do 18 tys. stanowisk wojskowych i 7 tys. pracowników cywilnych. Jest to przeszło 4-krotnie mniejszy wzrost stanowisk wojskowych od zrealizowanego w latach 1966–1970.

Reasumując – w ramach założonych nakładów, Ministerstwo Obrony Narodowej opracowało na lata 1971–1975 projekt planu, w którym przewiduje się rozwiązanie najbardziej istotnych i pilnych problemów, szczególnie nabrzmiałych w bieżącym pięcioleciu, a także wynikających z potrzeby zachowania osiągniętego już standardu wyposażenia i gotowości bojowej oraz konieczności utrzymania się przynajmniej na przeciętnym poziomie technicznym innych armii państw Układu Warszawskiego.

Zamierzone przedsięwzięcia obronne na lata 1971–1975 mają na celu stworzenie niezbędnych warunków dla zabezpieczenia realizacji powierzonych naszym siłom zbrojnym konkretnych zadań operacyjnych w ramach Układu Warszawskiego, jak również stanowią kontynuację procesu umacniania Sił Zbrojnych PRL w ubiegłym pięcioleciu, w którym główny wysiłek skierowany był na wzmacnianie systemu obrony powietrznej kraju.

Biorąc pod uwagę, że nakłady na siły zbrojne w latach 1971–1975 nie pozwolą rozwiązać wszystkich nabrzmiałych problemów, dokonano selekcji zamierzeń, koncentrując środki na zabezpieczenie tylko najważniejszych ogniw systemu obronnego. Zakłada się w szczególności preferowanie nakładów o charakterze trwałym, zwłaszcza na zakup uzbrojenia. Ponadto jako priorytetowe kierunki przyjęto umacnianie obrony przeciwlotniczej oraz systemu rozpoznania i przeciwdziałania radioelektronicznego. Wymagać to będzie, również odpowiednich nakładów towarzyszących na budownictwo, łączność, transport, zaplecze techniczno-obsługowe, bazę szkoleniową itp. Jednocześnie w wielu innych dziedzinach nastąpi ograniczenie względnie nieznaczna tylko poprawa wyposażenia sił zbrojnych – w reprezentatywnych ilościach.

Proponowane na lata 1971–1975 nakłady przeznacza się głównie na następujące zamierzenia:

– wzmocnienie osłony przeciwlotniczej wojsk operacyjnych¹⁶ i obszaru kraju, głównie w zakresie zwalczania celów na małych i średnich wysokościach; w systemie obrony powietrznej kraju zamierza się sformować nowe dywizjony rakiet przeciwlotniczych, przede wszystkim dla szczelniejszego zamknięcia najbardziej zagrożonego kierunku północnego, zaś w wojskach operacyjnych – sformować nowe jednostki rakietowe na szczeblu frontu i armii pierwszego rzutu; jednocześnie zwiększy się zapas rakiet z 2,8 do 3–3,5 jednostek ognia (pomimo to nie osiąga się jeszcze rekomendowanego przez Zjednoczone Dowództwo stanu 5 jednostek ognia, przy czym ZSRR i NRD posiadają już tę ilość rakiet); zapoczątkowane zostanie wprowadzanie do uzbrojenia indywidualnych rakiet przeciwlotniczych typu „Strzała” i półautomatycznych podwójnie sprzężonych 23 mm dział przeciwlotniczych oraz kontynuowane będzie wprowadzanie poczwórnie sprzężonych 23 mm dział przeciwlotniczych typu „Szyłka” (baterie „Szyłka” będzie posiadało tylko 5 dywizji); doskonalić się będzie również system dowodzenia, wykrywania i naprowadzania środków przeciwlotniczych na cele powietrzne] (wprowadzenie m.in. kolejnych urządzeń „Wozduch”, nowszych typów stacji radiolokacyjnych, wysokościomierzy i środków łączności);

– dalsze stopniowe przeobrażanie lotnictwa w samoloty naddźwiękowe (118 sztuk) o różnym przeznaczeniu – dotyczyć to zwłaszcza będzie samolotów myśliwskich, w których sprzęt naddźwiękowy wyniesie 47% (wskaźnik ten już obecnie wynosi w Czechosłowackiej Republice Socjalistycznej i NRD – 100%, w BRL^f – 54%); zwiększenie ilości śmigłowców, samolotów transportowych oraz środków technicznych zabezpieczających działalność lotnictwa (środki łączności, ubezpieczenia lotów i zaplecza technicznego);

– zwiększenie skuteczności działania organów rozpoznania i przeciwdziałania radioelektronicznego, głównie przez uzupełnienie ich wyposażenia w niezbędny sprzęt, którego ilość jest obecnie bardzo ograniczona;

– doskonalenie systemów dowodzenia i łączności, co wymagać będzie wprowadzenia nowych środków łączności (stacje radioliniowe, polowe urządzenia szyfrujące i utajnijające) oraz wdrażanie elektronicznej techniki obliczeniowej dla celów dowodzenia i zarządzania;

– doskonalenie struktury organizacyjnej i możliwości bojowych dywizji zmechanizowanych i pancernych, przede wszystkim przewidzianych do działania w pierwszej kolejności, głównie przez: a) wyposażenie kolejnych 3 dywizji w czołgi T-55 (600 sztuk), nadal jednak 33% ogólnego stanu czołgów stanowić będą czołgi T-34 (typ z okresu II wojny światowej), b) zapoczątkowanie wprowadzenia nowych wozów bojowych piechoty (259 sztuk – import z CzRS), c) dalsze wprowadzanie nowego typu wyrzutni przeciwpancernych pocisków kierowanych (190 sztuk);

¹⁶ Wojska operacyjne – wojska przeznaczone do działań na froncie zewnętrznym.

^f Tj. Bułgarska Republika Ludowa (nazwa poprawna: Ludowa Republika Bułgarii).

– wzmocnienie bazy remontowej wojsk w związku z wprowadzeniem coraz bardziej skomplikowanego sprzętu bojowego.

Łącznie potrzeby etatowe na realizację wymienionych przedsięwzięć, przy uwzględnieniu konieczności posiadania niezbędnej rezerwy MON, wynoszą 18 000 stanowisk wojskowych. Należy podkreślić, że proponowane wielkości nakładów etatowych mają na celu zapewnienie warunków właściwej eksploatacji nowo wprowadzonego sprzętu bojowego oraz utrzymanie osiągniętego poziomu gotowości bojowej sił zbrojnych. Potrzeby etatowe na poszczególne przedsięwzięcia określano uwzględniając możliwości dokonania wewnętrznych przesunięć etatowych i maksymalnie oszczędnych rozwiązań organizacyjnych, np.: formowanie jednostek rakiet przeciwlotniczych oraz modernizacja i doskonalenie wojsk lotniczych odbywać się będzie przy wykorzystaniu limitów uzyskanych z reformowania pułków artylerii przeciwlotniczej i 2–3 pułków lotnictwa, modernizacja zaś jednostek pływających marynarki wojennej oraz częściowe przebrojenie jednostek rakiet operacyjno-taktycznych dokonywane będzie w ramach dotychczasowych stanów osobowych.

Opracowany projekt zachowania stanu sił zbrojnych na lata 1971–1975 uwzględnia tylko najbardziej niezbędne potrzeby i nie we wszystkich dziedzinach zmniejsza występujące już obecnie słabości, które z jeszcze większą ostrością wystąpią w następnym pięcioleciu (1976–1980). W szczególności nie uda się:

– zachować ilościowego stanu samolotów bojowych, który ulegnie zmniejszeniu w latach 1971–1975 o 24% (240 sztuk), co spowoduje konieczność reformowania 2–3 pułków, przy czym zostanie całkowicie zlikwidowane lotnictwo bombowe i rozpoznania operacyjnego. Sytuacja ta pogorszy się jeszcze bardziej w latach 1976–1980 w związku z przewidywanym spisaniem dalszych 33% samolotów bojowych (250 sztuk);

– wymienić wyrzutni rakiet taktycznych i operacyjno-taktycznych z przeterminowanym okresem przydatności bojowej (okres ten dla posiadanych rakiet operacyjno-taktycznych R-11 upływa w latach 1972–1973, a dla rakiet taktycznych „Łuna” w latach 1976–1977);

– zmodernizować w większości nie zmienianego od czasu II wojny światowej parku artylerii polowej;

– rozbudować stosownie do istniejących potrzeb obrony przeciwlotniczej wojsk i obszaru kraju oraz utworzyć odpowiedniego pola radiolokacyjnego umożliwiającego wykrywanie celów na małych wysokościach i odpornego na zakłócenia;

– wyposażyć 4 dywizji w transportery opancerzone;

– wprowadzić do marynarki wojennej kutrów artyleryjsko-torpedowych i dozorców oraz nowych okrętów podwodnych w miejsce -zużytych (wszystkie okręty podwodne zostaną spisane z uwagi na pełne wyeksploatowanie);

- odnowić w wystarczającym stopniu parku samochodowego (przewidywane dostawy z przemysłu zabezpieczają tylko 60% potrzeb);
- odnowić około 30 % posiadanych zapasów amunicji, która ze względu na starzenie straci swą przydatność techniczną.

Ponadto nie uda się nawet w minimalnym stopniu zapoczątkować wprowadzanie nowoczesnych typów uzbrojenia, które już obecnie posiada Armia Radziecka. Dotyczy to takich rodzajów sprzętu jak np. samoloty MiG-23 i czołgi:– 64 A.

Przy opracowywaniu koncepcji programu produkcji uzbrojenia i sprzętu wojskowego brano pod uwagę z jednej strony założenia selektywnego rozwoju przemysłu krajowego oraz specjalizacji produkcji, z drugiej strony możliwości zaspokojenia niezbędnych potrzeb sił zbrojnych, przy uwzględnieniu rachunku ekonomicznego zarówno w w zakresie efektywności produkcji wyrobów dla sił zbrojnych jak i wyrobów przewidzianych na eksport. Dostawy uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla sił zbrojnych w latach 1971–1975 będą realizowane z produkcji krajowej w wysokości 40,7 mld zł (tj. 53,1%) a z importu 36 mld zł (tj. 46,9%). Odpowiednio w latach 1966–1970 wielkości te wynosiły: 30,6 mld zł (tj. 50,9%) i 29,5 mld zł (tj. 49,1%). Odnosnie zadań w zakresie produkcji uzbrojenia i sprzętu wojskowego na eksport w szczególności przyjęto, że wpływy dewizowe uzyskane z eksportu powinny w zasadzie równoważyć wartość importu uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla sił zbrojnych, a także dostaw kooperacyjnych „S”¹⁷ dla przemysłu.

W opracowanym programie produkcji uzbrojenia i sprzętu wojskowego przyjęto, że wartość dostaw wyrobów „S” z produkcji krajowej w latach 1971–1975 wyniesie 100,1 mld zł wobec 67,5 mld zł w latach 1966–1970, co stanowi wzrost o 48,3%. W tym czasie przewiduje się wzrost importu uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla sił zbrojnych i importu kooperacyjnego dla przemysłu tylko o 15,5%.

Największy wzrost produkcji i dostaw założono w przemyśle precyzyjnym (260%) i elektronicznym (212%), co wiąże się z wprowadzaniem w końcu ubiegłego pięciolecia i w latach 1971–1975 do produkcji szeregu nowoczesnych wyrobów o wysokim standardzie, m.in. radiostacji jednowstęgowych R-140 i R-137, ultrakrótkofalowych radiostacji czołgowych R-123, stacji radiolokacyjnych typu „Meksyk”, wysokościomierzy „Brazylia”, przeciwpancernych pocisków typu PG, 23 mm naboju przeciwlotniczych, pocisków rakietowych „Malutka”, „Strzała” i „Grad”.

Zwiększenie dostaw z produkcji krajowej nastąpi w latach 1971–1975 przy poprawie produktywności majątku trwałego, wykazując wskaźnik wzrostu dostaw około 148%, przy relatywnym zmniejszeniu nakładów inwestycyjnych w przemyśle do około 98% nakładów z lat 1966–1970.

¹⁷ Kryptonim dostaw zbrojeniowych oraz produkcji zbrojeniowej.

Stopniowe wyposażanie sił zbrojnych w nowoczesne uzbrojenie i sprzęt wojskowy o coraz lepszych parametrach taktyczno-technicznych, odpowiadających wymaganiom współczesnego pola walki pociąga za sobą znaczny wzrost wydatków na ten cel. Dla zobrazowania dynamiki wzrostu cen niektórych rodzajów uzbrojenia można przytoczyć następujące przykłady: cena samolotu MiG-21 jest 13-krotnie wyższa od ceny samolotu MiG-17, cena czołgu: T-55 jest 2-krotnie wyższa od czołgu: T-34, a cena radiostacji R-140 „Połosa” jest 8-krotnie wyższa, od radiostacji R-118. Równolegle ze wzrostem cen uzbrojenia odpowiednio rosną koszty eksploatacji, np.: samolotu MiG-21 – 3-krotnie, czołgu T-55 – 1,5-krotnie, a radiostacji R-120 – 4-krotnie. Biorąc powyższe pod uwagę, olbrzymim wysiłkiem kadry, z niewątpliwym uszczerbkiem dla procesu szkolenia, w 1969 r. obniżono limity eksploatacyjne sprzętu średnio o 9%, a w 1970 r. o 8%. W szczególności zmniejszono radykalnie częstotliwość ćwiczeń z wojskami, zwłaszcza wymagających użycia środków transportowych oraz przyjęto stosunkowo niewielkie ilości godzin lotu dla pilota (60–80 godzin rocznie).

Mimo tych ograniczeń dynamika wzrostu kosztów eksploatacji znacznie przekracza jednak tempo wzrostu ogólnych wydatków MON i w bieżącej pięcioletce osiągnięte średniorocznie 10% wzrostu, przy założonym 4%-średniorocznym wzroście ogólnych wydatków MON.

Na inwestycje w siłach zbrojnych w latach 1971–1975 przeznaczają się nakłady w wysokości 9,7 mld zł, przy założonym wzroście nakładów 1975 r. w stosunku do 1970 r. o 18,3%. Mimo wzrostu nakładów na inwestycje w latach 1971–1975 w stosunku do ubiegłego pięciolecia, wiele pilnych problemów w zakresie zaplecza technicznego i warunków bytowania nie będzie rozwiązanych. Główny wysiłek inwestycyjny przewiduje się skoncentrować na rozbudowę zaplecza technicznego, a w szczególności bazy remontowej i obsługowej uzbrojenia i sprzętu oraz utrzymanie niezbędnego poziomu warunków bytowania żołnierzy.

Wobec występujących w ubiegłej pięcioletce znacznych niedoborów obiektów wojskowych i niemożliwości ich złagodzenia w latach 1971–1975, będzie istniała konieczność utrzymania istniejącego zagęszczenia zakwaterowania w pomieszczeniach koszarowych, wykorzystywania baraków o wysokim stopniu zużycia oraz przechowywania części wrażliwego technicznie sprzętu na wolnym powietrzu, co przyspieszać będzie utratę jego walorów bojowych. Również nabrały od lat problem zakwaterowania żołnierzy zawodowych nie zostanie do 1975 r. rozwiązany. W warunkach wojska niedobór izb mieszkalnych jest dla kadry szczególnie uciążliwy (przy stosunkowo częstej, ze względów służbowych, zmianie miejsca służby, czeka ona na mieszkanie, w rozłące z rodziną, w szeregu przypadkach każdorazowo po 1–3 lata, a więc w sumie po kilka i więcej lat).

Nie będzie także możliwości uzyskania w niezbędnym zakresie poprawy sytuacji na odcinku budownictwa umocnionych stanowisk dowodzenia, zwłaszcza

dla wojsk Obrony Powietrznej Kraju, a nawet dla Kierownictwa KOK. Pod tym względem już obecnie wyraźnie pozostajemy w tyle za wszystkimi państwami Układu Warszawskiego. Również poważne trudności zarysują się w zapewnieniu umocnionych ukryć dla samolotów (w Armii Radzieckiej problem ten już został rozwiązany, a inne armie, zarówno sojusznicze jak i przeciwnika, podejmują go energicznie).

Założone środki na utrzymanie wojsk w latach 1971–1975 wynoszą 65,9 mld zł. W ramach tych środków nie ma możliwości poprawy realnych warunków bytowych kadry i żołnierzy służby zasadniczej, chociaż np. należność żywnościowa żołnierzy służby zasadniczej od 12 lat pozostaje bez zmian asortymentowych – wartość dziennej normy żywnościowej – 17,25 zł.

Odrębny problem stanowią jednostki obrony terytorialnej. Obecnie jednostki te, liczące ponad 40 tys. żołnierzy, wykonują prace na rzecz gospodarki narodowej w sposób rozproszony, w różnych regionach i na wielu obiektach. Biorąc pod uwagę rachunek ekonomiczny oraz względy operacyjno-organizacyjne, utrzymanie ich w obecnych ustawieniach i rozmiarach jest niecelowe. Aktualnie – zgodnie z poleceniem I sekretarza KC PZPR tow. Gierka¹⁸ – zostały rozpoczęte analizy głównie nad scentralizowanym wykorzystaniem jednostek obrony terytorialnej przy budowach wielkich magistrali drogowych.

Resort obrony narodowej obok działalności podstawowej wykonuje cały szereg prac i świadczeń o charakterze ogólnospołecznym i użyteczno-gospodarczym np.: działalność wojsk drogowych [i] kolejowych, inżynieryjno-budowlanych, jednostek Obrony Terytorialnej; prace usługowe zakładów i warsztatów wojskowych; rozminowanie, trałowanie torów wodnych; świadczenia lotniskowe i lotnicze, udział wojska w likwidacji skutków klęsk żywiołowych; krwiodawstwo (co łącznie stanowi za ubiegłą pięćdziesiąt lat równowartość ponad 5 mld zł). Ponadto wojsko wykonuje na rzecz gospodarki i społeczeństwa następujące zadania: prace produkcyjne i pomocnicze realizowane w trybie społecznym przez żołnierzy; współudział placówek wojskowo-naukowych w ogólnym dorobku naukowym kraju; świadczenia wojskowej służby zdrowia na rzecz społeczeństwa – szpitale, sanatoria; szkolenie w czasie służby wojskowej w zawodach przydatnych w różnych dziedzinach gospodarki, a także uzupełnianie wykształcenia ogólnego; polityczno-propagandowo-kulturalne oddziaływanie wojska na społeczeństwo; działalność artystyczna i sportowa; pomoc organizacjom młodzieżowym, a zwłaszcza Związkowi Harcerstwa Polskiego; aktywny udział kadry w odpowiedzialnych, masowych akcjach polityczno-społecznych itd.

Niezależnie od powyższego, gospodarka narodowa uzyskuje również znaczne korzyści w wyniku dopływu z wojska wykwalifikowanych fachowców różnych zawodów, wyszkolonych w czasie pełnienia służby (kierowcy pojazdów mechanicznych, operatorzy wszelkiego rodzaju maszyn, specjaliści z dziedziny elek-

¹⁸ Edward Gierek (1913–2001).

troniki itp.). Świadczenia te obok wymiernych korzyść i ekonomicznych, przynoszą również znaczny pożytek społeczno-polityczny.

Nakłady na przedsięwzięcia gospodarczo-obronne (poza resortem obrony narodowej) w latach 1971–1975 założono w wysokości 11,8 mld zł, co oznacza wzrost w porównaniu z okresem 1966–1970 o około 16%.

Z kwoty 11,8 mld zł przypada:

- a) 1230 mln zł na wojska wewnętrzne podległe MSW;
- b) 4917 mln zł na inwestycje w przemyśle związane z produkcją uzbrojenia i sprzętu techniczno-wojskowego oraz budową baz materiałów pędnych i smarów tj. na poziomie tych nakładów w latach 1966–1970.

Nakłady inwestycyjne „S” skierowane zostaną głównie na modernizację i rozwój przemysłu elektronicznego, teletechnicznego oraz przemysłu precyzyjnego. Założony wzrost produkcji uzbrojenia i sprzętu techniczno-wojskowego zostanie osiągnięty w dużej mierze w wyniku maksymalnego wykorzystania zdolności wytwórczych istniejącej bazy produkcyjnej, poprzez pełniejsze wykorzystanie powierzchni produkcyjnych, polepszenie wskaźników zmianowości oraz wykorzystania maszyn i urządzeń;

- c) 5630 mln zł na mobilizacyjne przygotowanie w gospodarce narodowej, powszechną samoobronę oraz działalność operacyjno-szkoleniową związaną z obroną terenową. Z kwoty tej projektuje się przeznaczyć na:

- przygotowania mobilizacyjne transportu i łączności, obejmujące realizację postulowanych robót w zakresie transportu kolejowego i drogowego, telekomunikacji, żeglugi i gospodarki wodnej – 1940 mln zł;

- przygotowania mobilizacyjne w zakresie powszechnej samoobrony – 1435 mln zł, z tego na zakup sprzętu techniczno-wojskowego – 485 mln zł oraz na pokrycie kosztów związanych z magazynowaniem, eksploatacją i konserwacją sprzętu techniczno-wojskowego terenowych oddziałów samoobrony, konserwacją i eksploatacją sprzętu i urządzeń alarmowania i ostrzegania, szkoleniem i ćwiczeniami oddziałów samoobrony – 570 mln zł;

- przygotowania mobilizacyjne służby zdrowia – 770 mln zł, w tym na zakup rezerw materiałowych, gromadzenie artykułów medyczno-sanitarnych w zestawach łóżkowych i leków na doraźną pomoc – 550 mln zł;

- gromadzenie rezerw materiałów pędnych i smarów – 250 mln zł,;

- zakup mobilizacyjnych rezerw agregatów prądotwórczych dla zabezpieczenia rezerwowych źródeł energii elektrycznej – 500 mln zł.

Zmniejszenie wydatków obronnych poniżej 213,4 mld zł zmusiłoby do dokonania odpowiedniej rewizji naszych operacyjnych zobowiązań wobec Układu Warszawskiego, jak również oznaczałoby odejście od pewnych podstawowych wymogów w zakresie obrony terytorium kraju, co byłoby szczególnie niepożądane w dziedzinie obrony powietrznej kraju.

Opracowano:

- aspekt militarno-obronny w Sztabie Generalnym
- aspekt ekonomiczno-obronny w Zespole Wojskowym Komisji Planowania przy Radzie Ministrów

Aprobował

- minister obrony narodowej generał broni W. Jaruzelski
- zastępca przewodniczącego KPPRM mgr inż. J. Kuczma¹⁹

3

Tajne
specjalnego znaczenia
Egz. nr 1

Na tekście pieczęć z napisem:

Załącznik nr 1 do pisma wchodzącego nr 0068 z dnia 3 lutego 1971 r.

Notatka

z konferencji odbytej w dniu 14 stycznia 1971 r. w sprawie wydatków obronnych na lata 1971–1975

Obecni: prezes Rady Ministrów P. Jaroszewicz; z Komisji Planowania przy Radzie Ministrów; wiceprezes Rady Ministrów, przewodniczący Komisji Planowania przy Radzie Ministrów St. Majewski²⁰, zastępca przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów J. Kuczma; z Ministerstwa Obrony Narodowej: minister obrony narodowej W. Jaruzelski, wiceminister obrony narodowej, szef Sztabu Generalnego B. Chocha²¹, główny inspektor planowania i techniki, zastępca szefa Sztabu Generalnego Z. Nowak²², zastępca szefa Sztabu Generalnego A. Jasiński²³.

W czasie konferencji przedyskutowano projekt uchwały Komitetu Obrony Kraju i Prezydium Rządu w sprawie wydatków obronnych i limitów osobowych na lata 1971–1975 wraz z uzasadnieniem. Uznano, że przedstawiona ocena w sposób wyważony i racjonalny określa potrzeby obronne w wyżej wymienionym okresie. Jednocześnie przeanalizowano problemy związane z brakiem pełnych możliwości realizacji potrzeb jakie nadal odczuwać będą siły zbrojne w niektórych dziedzinach wyposażenia bojowego, a w szczególności w zakresie:

¹⁹ Jan Kuczma (1924–2004).

²⁰ Stanisław Majewski (1915–1985).

²¹ Generał dywizji Bolesław Chocha (1923–1987), wiceminister obrony narodowej.

²² Zbigniew Nowak (ur. 1926), generał dywizji.

²³ Antoni Jasiński (ur. 1927) – generał brygady, zastępca szefa Sztabu Generalnego ds. organizacyjno-mobilizacyjnych.

- ilości samolotów bojowych;
- wymiany pewnej części wyrzutni rakiet operacyjno-taktycznych z przeterminowanym okresem przydatności bojowej;
- odnowienia w większym stopniu parku artylerii polowej;
- zabezpieczenia niektórych dywizji w transportery opancerzone;
- utrzymania w wyposażeniu Marynarki Wojennej pełnej posiadanej ilości okrętów podwodnych;
- szybszego tempa rozbudowy pola radiolokacyjnego umożliwiającego wykrywanie celów na małych wysokościach;
- pełnego odtworzenia przestarzałego parku samochodowego i renowacji zapasów amunicji.

Przedyskutowano również wielkość wydatków obronnych z punktu widzenia możliwości ich realizacji przez gospodarkę narodową.

Założona wielkość wydatków obronnych na lata 1971–1975 w wysokości 213,4 mld zł (w tym dla MON – 201,6 mld zł) – w warunkach porównywalnych 1970 r. wykazuje zmniejszający trend udziału wydatków obronnych w dochodzie narodowym (podzielonym) w stosunku do osiągniętego poziomu 1970 r.

Istniejący potencjał produkcyjny w przemyśle krajowym, a także założona dalsza jego modernizacja umożliwia produkcję „S” wartości ponad 100 mld zł. Pozwala to zabezpieczyć założone potrzeby sił zbrojnych oraz zrównoważyć import eksportem wyrobów „S”, dając w ogólnym bilansie dodatnie saldo około 200 mln złotych dewizowych.

Stwierdzono, że w eksporcie wyrobów specjalnych uzysk złotego dewizowego za 1 kg konstrukcji wyrobu kształtuje się wyraźnie powyżej uzyskiwanych w tym zakresie wskaźników przy eksporcie wyrobów cywilnych.

Założone w wydatkach obronnych środki inwestycyjne dla MON przeznaczone są przede wszystkim na inwestycje w jednostkach wojskowych związanych z rozbudową zaplecza technicznego, a w szczególności bazy remontowej i obsługi uzbrojenia i sprzętu.

Środki inwestycyjne w zakresie budownictwa mieszkaniowego wynikają z konieczności zapewnienia niezbędnego poziomu warunków bytowania kadry, szczególnie w tzw. „zielonych garnizonach”²⁴.

Wyjaśniono potrzeby etatowe sił zbrojnych związane z koniecznością zabezpieczenia warunków właściwej eksploatacji nowo wprowadzonego sprzętu bojowego oraz utrzymania osiągniętego poziomu gotowości bojowej sił zbrojnych.

Przedyskutowano również dezyderat Sejmowej Komisji Obrony Narodowej²⁵

²⁴ „Zielone garnizony” – garnizony wojskowe oddalone od większych miejscowości.

²⁵ Sejmowej Komisji Obrony Narodowej przewodniczył Edward Gierek, wówczas członek Biura Politycznego KC PZPR, I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Katowicach (w Sejmie PRL V kadencji od 28 VI 1969 r., formalnie do 28 IV 1971 r.).

w sprawie zmiany struktury żywienia żołnierzy służby zasadniczej i podniesienia dotychczasowej dziennej stawki wyżywieniowej o 2 zł.

Przyjęto do wiadomości informację ministra obrony narodowej o pracach związanych z przygotowaniem protokołu o stanie Sił Zbrojnych PRL w latach 1971–1975 i planowanym w pierwszej dekadzie lutego br. podpisania odpowiedniego porozumienia ze Zjednoczonym Dowództwem państw Układu Warszawskiego²⁶.

W wyniku dyskusji ustalono:

1. Wielkość wydatków obronnych na lata 1971–1975 przyjąć w wysokości 213,4 mld zł, w tym wydatki Ministerstwa Obrony Narodowej w wysokości 201,6 mld zł – w warunkach cen 1970 r.

2. Dla zabezpieczenia prawidłowego rozwoju produkcji specjalnej dla sił zbrojnych i na eksport uznano za celowe powołanie wiceministra w Ministerstwie Przemysłu Maszynowego wyłącznie do tych spraw²⁷ (resort ten dostarcza produkcji specjalnej ponad 90% ogólnych dostaw).

3. Ze względu na poważne trudności w realizacji inwestycji w resorcie obrony narodowej, a przede wszystkim budownictwa w tzw. „zielonych garnizonach”, uznano za celowe zbadanie możliwości powołania przedsiębiorstwa budownictwa wojskowego wielozakładowego, z zagwarantowaniem mu niezbędnych ilości sprzętu i materiałów²⁸.

4. Istniejący potencjał w zakresie radiolokacji wymaga przeanalizowania pod kątem dalszego zabezpieczenia potrzeb sił zbrojnych, a także zwiększenia eksportu w tym zakresie.

5. Uznano potrzebę ponownego przeanalizowania w terminie do końca marca 1971 r. zagadnienia podjęcia produkcji transportera opancerzonego TB-40 przy uwzględnieniu:

- dotychczas zaangażowanych środków,
- korzystnego wskaźnika efektywności tej produkcji,
- możliwości i skali eksportu do ZSRR oraz do innych krajów.

6. Przyjąć postulat w sprawie zmiany dziennej stawki wyżywieniowej. Przewodniczący Komisji Planowania przy Radzie Ministrów określi do 15 lutego br. wysokość tej stawki i związany z tym wzrost wydatków Ministerstwa Obrony Narodowej na ten cel.

7. Ministerstwo Obrony Narodowej opracuje założenia zmiany struktury, wielkości i rozmieszczenia jednostek obrony terytorialnej w celu wykorzystania ich przy budowach wielkich magistrali drogowych.

²⁶ Zob. przypis 14.

²⁷ Najprawdopodobniej zadania te powierzono podsekretarzowi stanu w Ministerstwie Przemysłu Maszynowego Stanisławowi Wyłupkowi, zajmującemu to stanowisko od 15 XII 1967 r.

²⁸ Zalecenia te zaowocowały utworzeniem (4 IV 1974 r.) Szefostwa Wojskowych Przedsiębiorstw Remontowo-Budowlanych.

8. Problematyka wydatków obronnych na lata 1971–1975 zostanie przedłożona I sekretarzowi Komitetu Centralnego PZPR.

Notatkę sporządził: J. Kuczma
Z. Nowak

§27 stycznia 1971 r.^g

4

Ministerstwo Obrony Narodowej
Sztab Generalny
nr 00117-/ z PM
dnia 9 grudnia 1970 r.
m. Warszawa

Na tekście pieczęć z napisem:

Załącznik nr 1 do pisma wchodzącego nr 0072 dnia 3 lutego 1971 r.

Tajne
Specjalnego znaczenia
Egz. nr

Dyrektor Zespołu Wojskowego
Komisji Planowania przy Radzie Ministrów
obywatel pułkownik dr inż. St. Ciastoń

W załączeniu przesyłam notatkę w sprawie potrzeb osobowych sił zbrojnych w latach 1971–1975 w 11 egzemplarzach oraz 19 wykresów porównawczych do uzasadnienia projektu uchwały KOK i Prezydium Rządu w sprawie wydatków finansowych i limitów osobowych na lata 1971–1975 – każdy w 11 egzemplarzach.

Załączników: 220 na 341 arkuszach – tylko adresat

Zastępca głównego inspektora planowania i techniki
do spraw planowania i ekonomiki
generał brygady Marian Knast^{h29}

Na tekście pieczęć: Komisja Planowania przy Radzie Ministrów
Zespół Wojskowy
Nr wchodzący 00346

^{g-g} Data wpisana odręcznie

^h Podpis odręczny i maszynowy.

²⁹ Marian Knast (1923–2001).

dnia 9 grudnia 1970 załączników 220 na 341 arkuszach

Na tekście adnotacja odręczna:

ⁱZałącznik 1 na 19 arkuszach (wykresy) wysłano do zastępcy szefa [Zarządu] Planowania Materiałowego Sztabu Generalnego płka Kubickiego³⁰ za nr wychodzącym 0026 z dnia 22 stycznia 1971 r.ⁱ

^jZałącznik 1 na 19 arkuszach (wykresy) wysłano do Zarządu Planowania Materiałowego Sztabu Generalnego za nr wychodzącym 0031 z dnia 30 stycznia 1971 r.^j

5

Tajne
specjalnego znaczenia
Egz. nr 7

Notatka w sprawie potrzeb osobowych sił zbrojnych w latach 1971–1975

Osiągnięty w bieżącym pięcioleciu stan rozwoju organizacyjnego Sił Zbrojnych. PRL w wyniku właściwego spożytkowania wydzielonych na ten cel poważnych środków w połączeniu z intensywną działalnością usprawniającą, stał się bazą wyjściową do prac nad określeniem potrzeb etatowych wojska w latach 1971–1975.

Bazę tę charakteryzują następujące korzystne właściwości:

- niezbędny stopień rozwinięcia sił zbrojnych jako całości i poszczególnych ich części składowych, zapewniający sprawne i stosunkowo szybkie przejście ze struktury pokojowej na wojenną. Wyraża się to m.in. w osiągnięciu w bieżącym pięcioleciu pokojowego ukończenia sił zbrojnych w wysokości 41,3% w stosunku do ich stanu wojennego;

- właściwie ukształtowane proporcje w strukturze sił zbrojnych między poszczególnymi rodzajami jednostek, zwłaszcza zaś między jednostkami uderzeniowymi a zabezpieczającymi ich działania;

- częściowe przystosowanie sił zbrojnych do wymagań dyktowanych zmianami we współczesnej doktrynie wojennej, przewidującej możliwość prowadzenia działań wojennych nie tylko z użyciem broni jądrowej, lecz w pierwszym etapie wojny – również wyłącznie środkami konwencjonalnymi, a zatem narzucającej potrzebę posiadania odpowiednio zwiększonej ilości tych ostatnich, zwłaszcza artylerii.

ⁱ⁻ⁱ Wpis odręczny zakończony nieczytelnym podpisem.

³⁰ Wacław Kubicki (ur. 1922).

^{j-j} Wpis odręczny zakończony nieczytelnym podpisem.

Osiągnięcie przedstawionego stanu rzeczy, rzutującego pozytywnie na perspektywny rozwój sił zbrojnych, wymagało zarówno niezbędnych nakładów etatowych, jak też ciągłego poszukiwania bardziej oszczędnych rozwiązań i wdrażania odpowiednich usprawnień.

Wśród dokonanych poczynąń usprawniających można wymienić następujące:

- wdrożenie nowych zasad osiągania wyższych stanów gotowości bojowej i rozwijania mobilizacyjnego wojsk, co pozwoliło – w zasadzie tylko przez usprawnienie działania – uzyskać znaczny postęp w przyspieszeniu mobilizacji i osiągania pełnej gotowości bojowej przez poszczególne jednostki wojskowe. Charakterystyczne w tej dziedzinie jest to, że w wyniku terytorialnego uzupełniania mobilizacyjnych potrzeb sił zbrojnych i terytorialnego gromadzenia rezerw uzyskano 3–4-krotne (ze 120 do 30–40 km) zmniejszenie średniej odległości miejsca zamieszkania rezerwisty od jednostki wojskowej, do której ma przydział mobilizacyjny.

Zacieśnienie terytorialności uzupełniania potrzeb mobilizacyjnych, niezależnie od skrócenia czasu rozwinięcia mobilizacyjnego jednostki, zmniejszyło również wydatki związane z przejazdami rezerwistów na ćwiczenia, zwiększyło efektywny czas ich szkolenia, a ponadto dało szefom terenowych sztabów wojskowych możliwość utrzymywania bezpośrednich kontaktów z zakładami pracy, w których są zatrudnieni rezerwiści i ścisłego wiązania na tym szczeblu potrzeb wojska z interesami gospodarki narodowej. (Innym przykładem tego typu jest dostosowywanie czasu pracy komisji poborowych do godzin wolnych od pracy i nauki, w wyniku czego w roku 1969 zaoszczędzono ponad 80 000 roboczodni i ponad 27 000 dni nauki).

Warto jednocześnie nadmienić, że dzięki zastosowaniu nowych form szkolenia rezerw osobowych (skrócenie czasu trwania ćwiczeń, szkolenie tylko najbardziej niezbędnych specjalistów), jak też zastąpienie części stanowisk, na której powoływano rezerwistów – stanowiskami żołnierzy służby zasadniczej (w minionym pięcioleciu zamieniono ponad 6000 stanowisk) limit żołnierzy rezerwy przyznawany corocznie do przeszkolenia, nie tylko utrzymał się na przejściowo zmniejszonym od kilku lat poziomie, lecz wykazywał tendencje zniżkowe, co w konsekwencji przynosi duże oszczędności przede wszystkim gospodarce narodowej.

- dokonanie bardziej racjonalnego strukturalno-funkcjonalnego ustawienia organów sztabowych szczebla centralnego i okręgowego, jak też zapoczątkowanie procesów integracyjnych polegających na łączeniu mniejszych jednostek i komórek organizacyjnych w większe i silniejsze organizmy, przez co uzyskano nie tylko usprawnienie procesów dowodzenia i zarządzania, lecz także określone rezerwy etatowe, które wykorzystano – między innymi – na pokrycie potrzeb związanych z wdrażaniem do sił zbrojnych automatyzacji i mechanizacji;

– wdrażanie nowej struktury kadry i zasad jej kształcenia stosownie do perspektywicznych potrzeb Wojska Polskiego przy uwzględnieniu najbardziej oszczędnych rozwiązań – m.in. niezbędnej reorganizacji i rozwinięcia szkół kształcących kandydatów na żołnierzy zawodowych dokonano w zasadzie w oparciu o oszczędności etatowe uzyskane ze zmiany szkolenia specjalistów służby zasadniczej (skrócenie okresu szkolenia z 10 do 6 miesięcy i wygospodarowanie dzięki temu kilki tysięcy etatów);

– realizowanie przeobrażania i modernizacji wojsk przy przestrzeganiu – w miarę możliwości – zasady wprowadzenia nowego sprzętu w miejsce zużytego i wycofywanego. Należy jednak podkreślić, że zasada zamienności sprzętu nie zawsze może być stosowana. Stąd też często zachodzi konieczność wprowadzenia nowego sprzętu przy jednoczesnym utrzymywaniu starego. Jest to najbardziej typowe dla uzbrojenia przeciwlotniczego, gdzie wprowadzanie nowoczesnych, szybkostrzelnych dział przeciwlotniczych, środków rakietowych itp. bynajmniej nie eliminuje środków klasycznych w postaci armat i karabinów przeciwlotniczych. W najlepszym wypadku następuje tutaj tylko zmniejszenie (skadrowanie) obsługi sprzętu klasycznego na okres pokoju;

– eliminowanie i ograniczanie ogniwi nieproduktywnych, wyrażające się m.in. w zamianie ochrony fizycznej w służbie wartowniczej środkami technicznymi, mechanizowaniu prac za- i wyładunkowych, paletyzacji, konteneryzacji itp.

Intencje stosowania najbardziej ekonomicznie uzasadnionych i racjonalnych pod względem organizacyjnym rozwiązań przyświecały również pracom nad planem rozwoju sił zbrojnych w latach 1971–1975. Dalszy rozwój sił zbrojnych będzie zatem nadal warunkowany wdrażaniem zasad oszczędnościowych i usprawniających działanie, które obecnie biec będą głównie po linii:

– zmniejszania organów o charakterze administracyjnym m.in. dzięki usprawnianiu procesów kierowania oraz integrowaniu rozdrobnionych ogniwi i tym samym zmniejszeniu ich ilości;

– dalszego kadrowania jednostek wyposażonych w sprzęt starszych typów jak również jednostek ustawionych poza pierwszym rzutem ugrupowania operacyjnego;

– dalszego zmniejszania jednostek o charakterze wartowniczo-ochronnym i częściowo usługowym;

– reorganizacji i zmniejszania organizmów wymagających świadczeń, nieproporcjonalnych do efektów bojowych i ekonomicznych (przede wszystkim jednostek obrony terytorialnej).

Obok uwzględnienia przedstawionych wyżej czynników, przy opracowywaniu założeń doskonalenia naszych sił zbrojnych w przyszłym pięcioleciu poddano również dokładnej analizie rekomendacje Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych Układu Warszawskiego. W rezultacie – wiele z tych postulatów nie przyjęto, ponieważ ich spełnienie wykraczało poza granicę naszych możliwości

(spełnienie wszystkich postulatów wymagałoby bowiem dodatkowych nakładów w wysokości około 40 000 stanowisk).

Konsekwentne stosowanie w planowaniu zasady selektywnego rozwoju, a więc kierowania wysiłku na dziedziny priorytetowe, rygorystyczne przestrzeganie racjonalnej gospodarki przydzielonymi środkami, a także uwzględnianie dokonanych usprawnień systemu gotowości bojowej i mobilizacyjnej, które zastępują często nakłady materialne – sprawnością działania, pozwoliły Ministerstwu Obrony Narodowej ograniczyć propozycje co do świadczeń etatowych do wysokości 18 000 stanowisk wojskowych, a więc wielkości czterokrotnie mniejszej od nakładów osobowych bieżącego pięciolecia.

*

Zgodnie z zasadą selektywnie ustalonych priorytetów proponowany na lata 1971–1975 limit osobowy przeznacza się głównie na następujące zamierzenia:

1. Dokonanie postępu w zakresie niewystarczającej jeszcze obecnie osłony przeciwlotniczej wojsk operacyjnych. Wymagać to będzie m.in. zapewnienia odpowiedniej obsady wprowadzanym nowym środkiem przeciwlotniczym na szczeblach operacyjnych (przeciwlotnicze dywizjony raketowe) i taktycznych (poczwórnie sprzężone działa przeciwlotnicze „Sziłka” oraz indywidualne rakiety przeciwlotnicze „Strzała”).

Równolegle zakłada się kontynuowanie procesu dalszej rozbudowy raketowej obrony powietrznej obszaru kraju, głównie zaś szczelniejsze zamknięcie najbardziej zagrożonego kierunku północnego (od strony morza) z równoczesnym obniżeniem pułapu wykrywania i polepszeniem skuteczności zwalczania celów na małych i średnich wysokościach.

Zamierzone wprowadzenie do wyposażenia wojsk Obrony Powietrznej Kraju dalszych urządzeń „Wozduch” będzie kolejnym krokiem doskonalącym niewystarczające jeszcze zautomatyzowanie systemu wykrywania i naprowadzania lotnictwa

Na realizację tych przedsięwzięć przeznacza się około 3800 stanowisk przy znacznie wyższych jednak potrzebach, które zrekompensowane zostaną wewnętrznymi wygospodarowaniami uzyskanymi w wojskach OPK w związku z planowym rozformowaniem 2 pułków lotnictwa myśliwskiego OPK, 4 pułków artylerii przeciwlotniczej (z ich sprzętu utworzy się skadowane, rozwijane mobilizacyjnie baterie osłonowe stacjonarnych obiektów na obszarze kraju), a także ze zmniejszenia stanów osobowych w jednostkach obrony powietrznej stacjonujących w głębi kraju oraz ograniczenia liczebności pododdziałów wartowniczych w wojskach OPK.

2. Niezbędne, wynikające z konieczności zamiany części wyeksploatowanych samolotów starszych typów, wprowadzanie nowych samolotów MiG-21 o różnym

przeznaczeniu, śmigłowców oraz środków zabezpieczających działalność lotnictwa (środki łączności i ubezpieczenia lotów, urządzenia automatycznego systemu naprowadzania lotnictwa na cele powietrze, środki zaplecza technicznego itp.) – wymaga dotacji limitowych w wysokości ok. 1900 stanowisk.

W uzasadnieniu powyższego należy podkreślić, że współczesne samoloty wymagają szczególnie licznej obsługi i zabezpieczenia w sprzęt towarzyszący. Np. w pułku posiadającym samoloty MiG-21 ilość personelu technicznego bezpośredniej obsługi wzrosła o 32% w porównaniu do pułku wyposażonego w samoloty MiG-17. Wzrosła także ilość transportu samochodowego, szczególnie do zabezpieczenia samolotów typu MiG-21M (o 28–50%), a także ilość rozruszników elektrycznych, dystrybutorów tlenowych itp.

Zapewnienie odpowiedniej ilości sprzętu zabezpieczającego i jego obsługi zwiększa możliwość działania samolotów i pełnego wykorzystania ich zdolności bojowych, przyspiesza odtworzenie gotowości do ponownego wylotu, jak również pozwala w sytuacjach koniecznych działać z dwóch lotnisk. Mimo iż w bieżącym pięcioleciu uzyskano w tej dziedzinie pewne postępy, to niezbędne jest dalsze doskonalenie zabezpieczenia działania pułków lotniczych z dwóch lotnisk w trudnych warunkach meteorologicznych.

Z powyższego wynika, że postulowane limity dla lotnictwa mają na celu optymalne wykorzystanie nowoczesnego, wysoce wydajnego sprzętu – pełnych jego „mocy produkcyjnych”.

3. Zwiększenie skuteczności organów rozpoznania, głównie przez dodatkowe wyposażenie tych organów w niezbędny sprzęt (stacje rozpoznania systemów radiolokacyjnych, urządzenia rozpoznania radiowego itp.).

Jednocześnie doskonalić się będzie możliwości jednostek przeciwdziałania radioelektronicznego, wyposażając je w nowe stacje i urządzenia zakłócające instalowane na lądzie, okrętach i podwieszane do samolotów.

Nakłady osobowe związane z wyżej wymienionymi zamierzeniami wynoszą około 1600 stanowisk.

4. Doskonalenie systemu dowodzenia i łączności wynikające ze zróżnicowanych, dynamicznych form działania na przyszłym polu walki, jak i z burzliwego rozwoju techniki elektronicznej. Realizacja powyższego wymagać będzie wprowadzenia nowych środków łączności (stacji radioloniowych, polowych urządzeń utajniających i szyfrujących) oraz wdrażania elektronicznej techniki obliczeniowej dla celów dowodzenia i zarządzania. Ponadto zamierza się kontynuować rozbudowę technicznych systemów alarmowania i powiadamiania wojsk.

Niezbędne nakłady etatowe wynoszą ponad 1000 stanowisk.

5. Dalsze doskonalenie struktury organizacyjnej i polepszenie możliwości bojowych dywizji zmechanizowanych i pancernych, przewidzianych do działań w pierwszej kolejności, przez wprowadzenie nowych wzorów sprzętu (np. wielolufowe wyrzutnie pocisków raketowych „Grad”, niektóre rodzaje sprzętu sa-

perskiego) lub częściowe uzupełnienie do wymaganych normatywów już posiadanego (np. transportery opancerzone, czołgi).

Mimo, że na realizację omawianego zamierzenia przeznaczają się około 6400 stanowisk, stopień rozwinięcia pierwszorazowych dywizji, wyznaczonych do natychmiastowego wszczęcia działań, pozostanie na tym samym poziomie (około 90% rozwinięcia). Nowy sprzęt, jak to już wspomniano wyżej, wymaga bowiem zwiększonej ilościowo obsługi w porównaniu ze sprzętem, który zamienia, a niekiedy występuje równolegle z nim.

Brak możliwości uzyskania niezbędnych limitów prowadziłby do obniżenia poziomu rozwinięcia wyżej wymienionych dywizji do 70–80%, co oznaczałoby zwiększenie potrzeb w zakresie ich mobilizacyjnego ukompletowania. Np. na uzupełnienie dywizji zmechanizowanej należałoby przeznaczyć już nie 1100 żołnierzy rezerwy, jak to jest obecnie, lecz 3300–2300 rezerwistów. Przy tak dużej ilości powoływanych, nastąpiłby odczuwalny spadek wymaganego stopnia gotowości bojowej, a dywizja mogłaby rozpocząć przegrupowanie nie wcześniej jak po upływie doby od momentu zarządzenia mobilizacji. Jednocześnie powiększenie ilości rezerwistów na przydziałach mobilizacyjnych nie byłoby obojętne dla gospodarki narodowej, zwłaszcza jeśli uwzględnić, że rezerwisci ci z racji charakteru jednostki musieliby być intensywnie szkoleni a tym samym odrywani od produkcji.

Założony na przyszłe pięciolecie kształt dywizji mieści się, generalnie rzecz biorąc, w ramach struktury określonej w rekomendacjach Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych. W niektórych jednak ogniwach występują dość istotne odchylenia od modelu istniejącego już nawet obecnie w armiach Układu Warszawskiego. W szczególności dotyczy to struktury organizacyjnej pułków czołgów, które w armiach sojuszniczych mają strukturę batalionową, nasze zaś występują w strukturze kompanijnej i w związku z tym posiadają mniejszą ilość czołgów.

6. Ulepszanie bazy remontowej Marynarki Wojennej, Służby Uzbrojenia i Elektroniki, [Służby] Samochodowo-Czołgowej, wojsk łączności, inżynierskich, chemicznych, w związku z wprowadzeniem do wyposażenia większych, ilości coraz bardziej skomplikowanego sprzętu bojowego. Jest to dziedzina, którą w wyniku poważnych zaległości intensywnie uzupełniano w bieżącym pięcioleciu (np. w ogólnej strukturze sił zbrojnych jednostki zaplecza technicznego wzrosły o 18%) i na którą przeznaczają się ok. 1500 w latach 1971–1975.

Ilustracją skali problemu jest np. fakt prowadzenia tylko przez Służbę Uzbrojenia i Elektroniki gospodarki ponad 900 podstawowymi nomenklaturami sprzętu (wzrost w bieżącym pięcioleciu o 117%), a ponadto potrzeba uruchomienia nowych dziedzin remontu (radiolokacja, technika podczerwieni itp.). Mimo znacznych świadczeń w omawianej służbie wciąż jeszcze brak 35% mocy przerobowych na remonty sprzętu, co powinno być właśnie chociaż częściowo uzupełnione w latach 1971–1975.

*

Wychodząc z osiągniętego poziomu pokojowego ukończenia całych sił zbrojnych, w pracach nad planem ich rozwoju w latach 1971–1975 brano pod uwagę konieczność kontynuowania zasady różnicowania stopnia rozwinięcia zarówno poszczególnych części składowych wojska jak też jego jednostek organizacyjnych – stosownie do przewidywanych dla nich zadań bojowych. Odpowiednio do powyższej zasady ukształtowały się różne pod względem pokojowym stanów ilościowych typy jednostek. Np. w wojskach pancernych i zmechanizowanych występują tzw. dywizje pierwszorutowe, zdolne do prawie natychmiastowego działania, których stopień rozwinięcia waha się w granicach 85–90% stanów wojennych. Obok nich istnieją również dywizje o zmniejszonych stanach (30–40% rozwinięcia) oraz dywizje głęboko skadrowane, o szkieletowej strukturze organizacyjnej i bardzo niskim stopniu ukończenia, wynoszącym około 20% stanów wojennych. Taki stan rzeczy występuje również w innych rodzajach wojsk – np. w jednostkach Wojsk Rakietowych i Artylerii, gdzie poza oddziałami rakietowymi, które są utrzymywane w stałej gotowości, występują częściowo lub całkowicie skadrowane jednostki artylerii klasycznej. Ponadto znaczna ilość jednostek, zwłaszcza polowej obsługi technicznej i kwatermistrzowskiej, nie występuje w okresie pokoju w ogóle i formowana jest od nowa dopiero w czasie mobilizacji.

Dla Sił Zbrojnych PRL charakterystyczne jest również rozwiązywanie wielu problemów nie związanych bezpośrednio z gotowością bojową, co znajduje odbicie w strukturze sił zbrojnych w postaci występowania grupy jednostek produkcyjnych, istnienia szerokiej bazy do szkolenia kadry zawodowej i specjalistów służby zasadniczej, jak również niezbędnego zaplecza usługowo-technicznego.

Jeśli stan sił zbrojnych przyjąć w 1970 r. za 100, to na wymienione grupy jednostek przypada: jednostki produkcyjne ok. 18%, jednostki szkolne ok. 15%, zapiece techniczno- obsługowe ok. 18%. W świetle powyższego aktywna część sił zbrojnych, na którą składają się jednostki bojowe i zabezpieczenia bojowego wynosi tylko 49%.

Należy również zaznaczyć, że w strukturze naszych sił zbrojnych występują Wojska Wewnętrzne, składające się z Wojsk Ochrony Pogranicza i Wojsk Obrony Wewnętrznej³¹, liczące łącznie 41 600 żołnierzy, przy czym 10 000 żołnierzy (2% stanu sił zbrojnych) przypada na jednostki przeznaczone dla zabezpieczenia Komitetu Obrony Kraju i jego działów³² na stanowiskach kierowania.

³¹ Po przejęciu od ministra spraw wewnętrznych Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego przez ministra obrony narodowej, Korpus ten został rozformowany. Utworzono Wojska Obrony Wewnętrznej, których Dowództwo zostało sformowane zarządzeniem organizacyjnym szefa Sztabu Generalnego z 13 X 1965 r.

³² Zob. wstęp.

Specyfiką struktury składu osobowego Wojska Polskiego jest utrzymywanie – w odróżnieniu od armii zachodnich a nawet od niektórych armii Układu Warszawskiego – stanowisk wojskowych tam, gdzie mogliby znaleźć zatrudnienie pracownicy cywilni (np. wiele ogniw służby kwaterunkowo-budowlanej, finansowej i zdrowia, warsztaty remontowe itp.). Trudno tutaj nawet przytoczyć wskaźniki porównawcze z państwami zachodnimi, ponieważ różnorodne zadania na korzyść armii tych państw wykonywane są przez organy cywilne (np. prace badawcze i doświadczalne, zaopatrywanie sił zbrojnych), nie mówiąc już o szerokim wykorzystaniu pracowników cywilnych w administracji wojskowej. Biorąc jednak rzecz chociażby ewidencyjnie, to np. w Bundeswehrze zatrudnionych jest około 171 000 pracowników cywilnych, podczas gdy w WP według porównywalnych kategorii – około 59 000.

Z kolei wspomniana powyżej szeroka baza szkoleniowa dyktowana jest koniecznością zapewnienia dopływu zarówno niezbędnej ilości kadry zawodowej, jak i specjalistów – żołnierzy służby zasadniczej. Wynika to m.in. ze specyficznej struktury wieku kadry oficerskiej WP. Starsza kadra oficerska rekrutuje się bowiem z kilku bliskich roczników i zbliża się do okresu, gdy nastąpią jej masowe wykruszenia naturalne, sięgające około 9000 w latach 1971–1975 wobec około 5900 w obecnym pięcioleciu. Jednocześnie w Wojsku Polskim odczuwa się brak pełnej obsady kadry zawodowej (stopień ukończenia wynosi aktualnie około 75%).

W związku z tym stało się konieczne podjęcie starań zmierzających do zmniejszenia ostrości tego problemu z jednoczesnym dążeniem do jego jak najoszczędniejszego rozwiązania. Jednym z zasadniczych przedsięwzięć w tej dziedzinie było ustalenie nowej struktury kadry zawodowej, której istota wyraża się w ograniczeniu ilości stanowisk oficerskich, jako wymagających kwalifikacji inżyniera i wprowadzenia nowego korpusu – chorążych³³, z kwalifikacjami technika, przeznaczonego do obsady najbliższych stanowisk przewidzianych dotąd dla oficerów.

W rezultacie tych poczynań procentowy udział stanowisk oficerskich w stosunku do całej kadry zawodowej zmniejszył się z 54,5% w roku 1970 do 47,6% w roku 1975, zaś stanowisk chorążych powiększył się odpowiednio z 2,2% do 8%. Również powiększył się nieco procentowy udział stanowisk podoficerów zawodowych. Jest to więc w sumie rozwiązanie racjonalne i oszczędne, w zasadzie unikalne w ramach Układu Warszawskiego³⁴, polegające na zastąpieniu kosztownych stanowisk oficerskich – tańszymi stanowiskami funkcyjnymi niższego rzędu.

³³ Korpus chorążych wprowadzono ustawą z 21 XI 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony PRL. Już jednak 4 VII 1967 r. minister obrony narodowej powołał 12 szkół chorążych. O procesie tworzenia i przekształceń tych szkół – zob. A. Kochański, *Polska 1944–1991. Informator historyczny*, t. II, Warszawa 2000 s. 507–508.

³⁴ Korpus chorążych w Siłach Zbrojnych ZSRR powołano w 1972 r.

Ogólny udział kadry zawodowej w całości sił zbrojnych, wynoszący obecnie etatowo 32%, zostanie w zasadzie niezmieniony. Taki udział kadry zawodowej jest niski w porównaniu z armiami zachodnimi. Dla przykładu udział żołnierzy zawodowych i nadterminowych w Bundeswehrze wynosi w 1970 r. 52%, zaś w 1975 r. zwiększył się do około 60%.

Jeśli idzie o armie państw Układu Warszawskiego oraz większość armii zachodnich, to charakterystyczne jest tu wykorzystywanie w okresie jednego–dwóch a nawet trzech lat do służby na najniższych stanowiskach oficerskich absolwentów cywilnych wyższych uczelni po odpowiednim przeszkoleniu w ramach studium wojskowego czy też na specjalnym kursie oficerów rezerwy. W ten sposób zmniejsza się znacznie potrzeby w zakresie kadry zawodowej a jednocześnie zapewnia przygotowanie wartościowych oficerów rezerwy.

Aktualnie Ministerstwo Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministerstwem Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, przygotowuje również odpowiednią koncepcję, której przyjęcie i zrealizowanie może przynieść oszczędności w ogólnych potrzebach kadry oficerskiej, jak również będzie wywierać istotny wpływ na kształtowanie wartości ideowo-politycznych, zdolności organizatorskich i dyscypliny absolwentów wyższych uczelni cywilnych.

Przyjęte rozwiązania w Wojsku Polskim w zakresie struktury kadry zawodowej i jej stosunkowo niski procentowy udział w całości sił zbrojnych odzwierciedla oszczędnościowe tendencje organizacyjne. Są one bowiem tańsze z punktu widzenia wydatków osobowych i potrzeb mieszkaniowych. Tendencja ta musi mieć jednak ograniczony zasięg z tej racji, że bardziej doskonały sprzęt wymaga coraz wyższych kwalifikacji i coraz większej ilości obsługujących go ludzi.

Jednocześnie niewielka ilość kadry powoduje zwiększenie nakładów na szkolenie specjalistów – żołnierzy służby zasadniczej. Jeśli bowiem wyszkolenie żołnierza zawodowego do obsługi danego egzemplarza sprzętu jest w zasadzie aktem jednorazowym, to żołnierz służby zasadniczej zmienia się w cyklu 2-letnim, co wymaga ciągłego szkolenia nowych specjalistów dla zapewnienia rotacji.

Niezależnie od wzrostu potrzeb ilościowych w przygotowaniu specjalistów do obsługi sprzętu, komplikuje się ich szkolenie; większość wymaga nauczania w specjalnych ośrodkach, poza jednostkami wojskowymi, w których pełnić będą służbę. Oznacza to potrzebę stałego utrzymywania w ośrodkach (niezależnie od żołnierzy pełniących służbę przy danym sprzęcie w jednostkach) około 28 000 żołnierzy służby zasadniczej, szkolonych w około 550 specjalnościach. Ponadto należy odnotować fakt szkolenia w ramach sił zbrojnych ponad 25 000 kierowców rocznie (w tym około 50% szkolonych od podstaw), podczas gdy inne armie Układu Warszawskiego otrzymują wymagane ilości kierowców już wyszkolonych w gospodarce narodowej i w odpowiednich organizacjach paramilitarnych.

Przedstawiony tryb szkolenia specjalistów – żołnierzy służby zasadniczej, aczkolwiek uciążliwy i powodujący wzrost ilościowy wojska, jest jednocześnie

korzystnym dla gospodarki narodowej, ponieważ dostarczył w bieżącym pięcioletniu około 115 000 kierowców (w tym 56 000 wyszkolonych od podstaw) oraz około 136 000 specjalistów samochodowych, morskich, elektryków, mechaników, operatorów spycharek, koparek itp. Ponadto wielu specjalistów pogłębiło swoje kwalifikacje nabyte przed powołaniem do służby wojskowej.

*

W świetle zaprezentowanego w notatce stanu Sił Zbrojnych PRL – Ministerstwo Obrony Narodowej występuje o przydzielenie na lata 1971–1975 limitu osobowego w wysokości 18 000 stanowisk wojskowych, traktując powyższe jako czynnik pozwalający na dalsze, niezbędne doskonalenie wyselekcjonowanych części składowych Wojska Polskiego.

Ministerstwo Obrony Narodowej

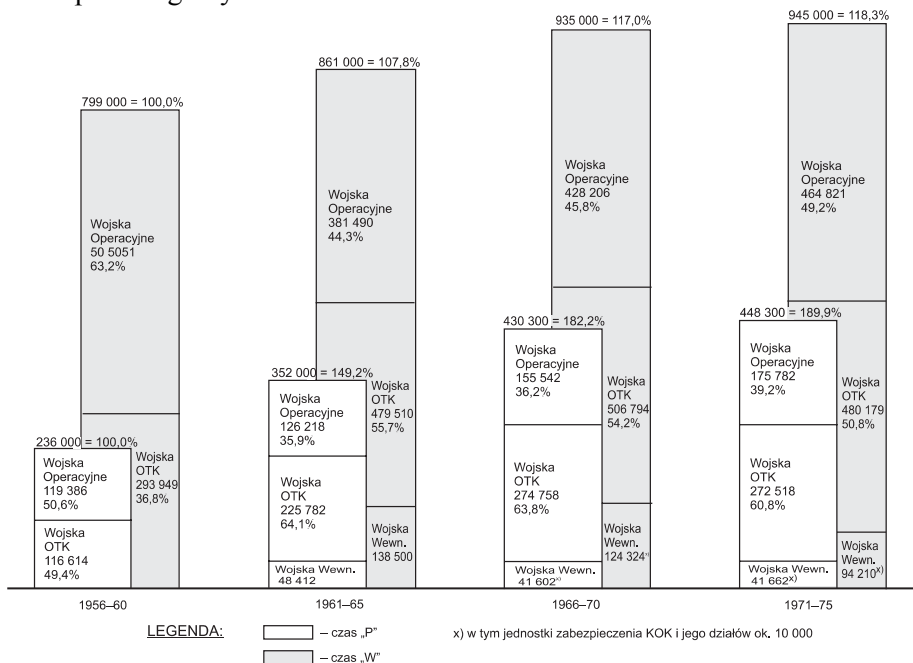
Tablice

- 1) Porównanie rozwoju sił zbrojnych z podziałem na wojska operacyjne i Obrony Terytorialnej Kraju w poszczególnych pięcioletkach
- 2) Porównanie rozwoju sił zbrojnych z uwzględnieniem podziału funkcjonalnego w poszczególnych pięcioletkach
- 3) Podział sił zbrojnych okresu „P”³⁵ z punktu widzenia realizowanych zadań w poszczególnych pięcioletkach
- 4) Porównanie obrazujące propozycje Zjednoczonego Dowództwa w stosunku do ustaleń własnych dotyczących związków taktycznych I rzutu
- 5) Udział wydatków obronnych w dochodzie narodowym podzielonym w latach 1965–1975 [2 wykresy]
- 6) Porównanie struktur wydatków na uzbrojenie i utrzymanie wojsk w latach 1966–1970 i 1971–1975 w PRL oraz w wybranych krajach kapitalistycznych
- 7) Stan nieruchomości, struktura nakładów inwestycyjnych i stopień zabezpieczenia potrzeb w poszczególnych pięcioletkach
- 8) Eksport oraz dostawy uzbrojenia i sprzętu wojskowego z importu i produkcji krajowej (w mld zł)
- 9) Struktura wydatków na zakup uzbrojenia i sprzętu techniczno-wojskowego w poszczególnych pięcioletkach
- 10) Porównanie obecnego i planowanego do osiągnięcia w 1975 r. stanu podstawowych rodzajów uzbrojenia z zaleceniami Zjednoczonego Dowództwa

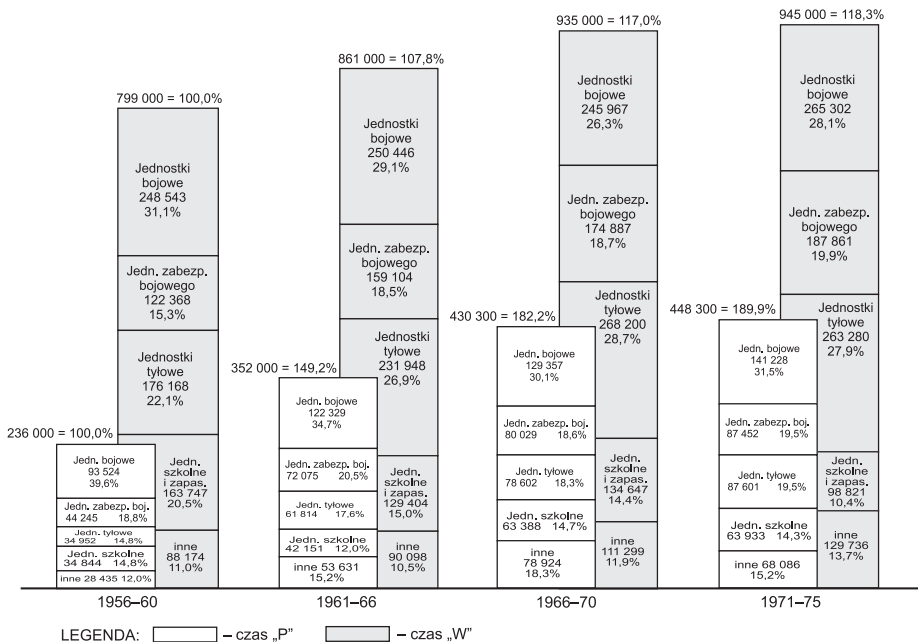
³⁵ Tj. okresu pokoju.

- 11) Zestawienie wzrostu cen wybranych rodzajów uzbrojenia i sprzętu techniczno-wojskowego
- 12) Porównanie wydatków na zakup uzbrojenia i sprzętu techniczno-wojskowego w latach 1966–1975 na priorytetowe kierunki wyposażenia wojsk (w mld zł)
- 13) Stany faktyczne samolotów na końcowy rok poszczególnych pięciolatek (dotyczy samolotów bojowych)
- 14) Stany faktyczne wyrzutni raketowych, artylerii polowej i przeciwlotniczej w poszczególnych pięciolatach
- 15) Porównanie przewidywanego spisania i dostaw niektórych rodzajów uzbrojenia i sprzętu w latach 1971–1975
- 16) Nakłady na zakup sprzętu i koszty jego użytkowania w procesie szkolenia (w latach 1971–1975)
- 17) Porównanie wydatków towarzyszących (wyposażenia pomocniczego, jednostki ognia, środków transportowych itp.) na jednostkę sprzętu
- 18) Jednostkowe koszty eksploatacji niektórych typów sprzętu wojskowego (w tys. zł)
- 19) Problem starzenia amunicji, pojazdów mechanicznych

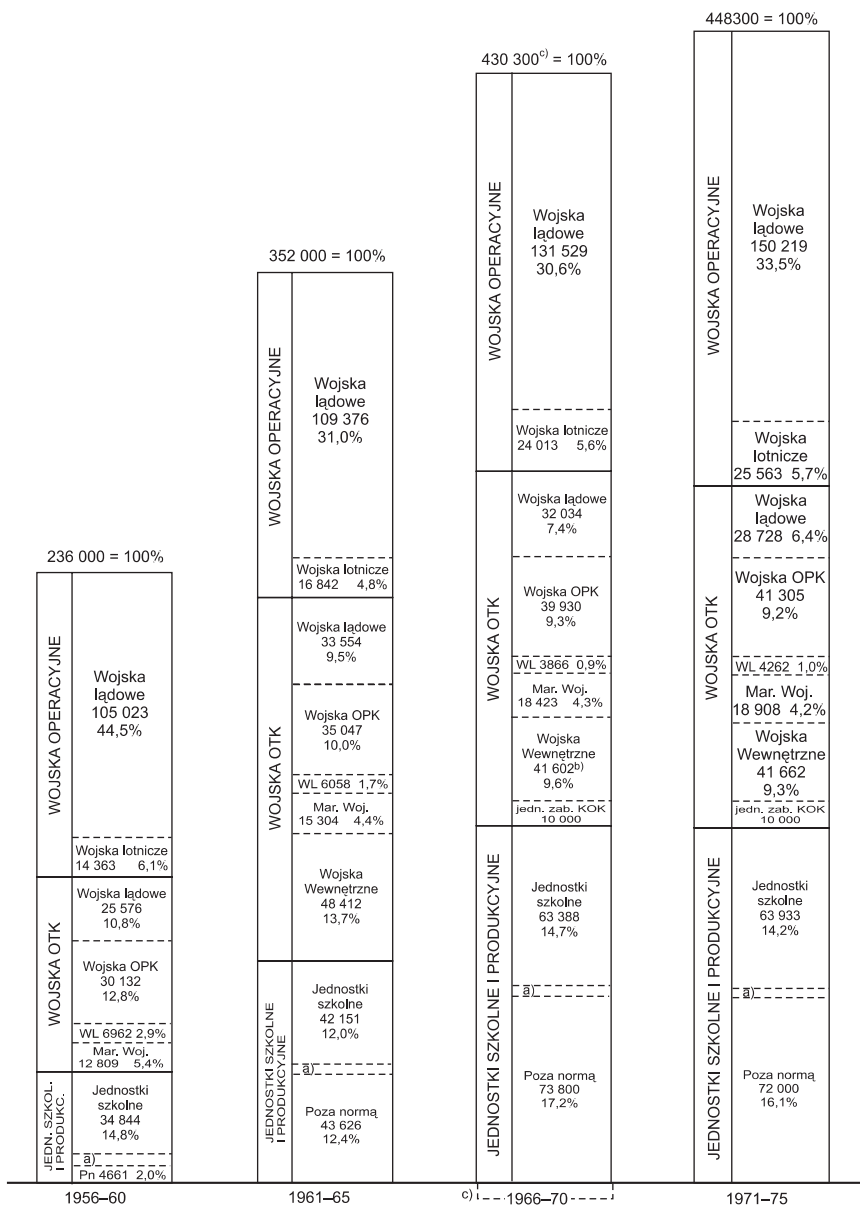
1. Porównanie rozwoju sił zbrojnych z podziałem na wojska operacyjne i OTK w poszczególnych 5-latkach

2. Porównanie rozwoju sił zbrojnych z uwzględnieniem ich podziału funkcjonalnego w poszczególnych 5-latkach

3. Podział sił zbrojnych okresu „P” z punktu widzenia realizowanych zadań w poszczególnych 5-latkach

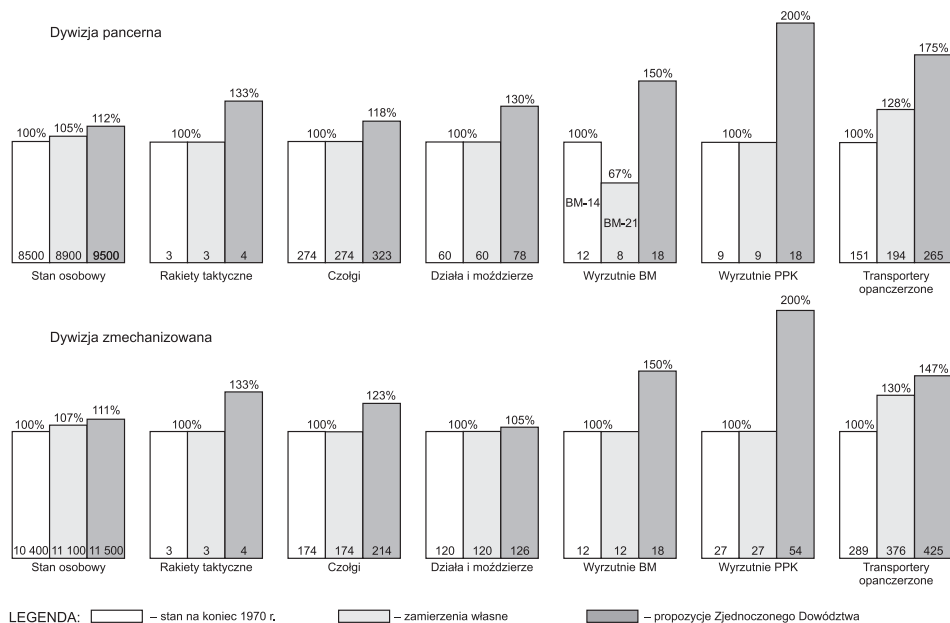

LEGENDA: a) Jednostki kwat. bud.: 1960 = 1630 – 0,7%; 1965 = 1630 – 0,5%; 1970 = 1706 – 0,4%; 1975 = 1720 – 0,4%.

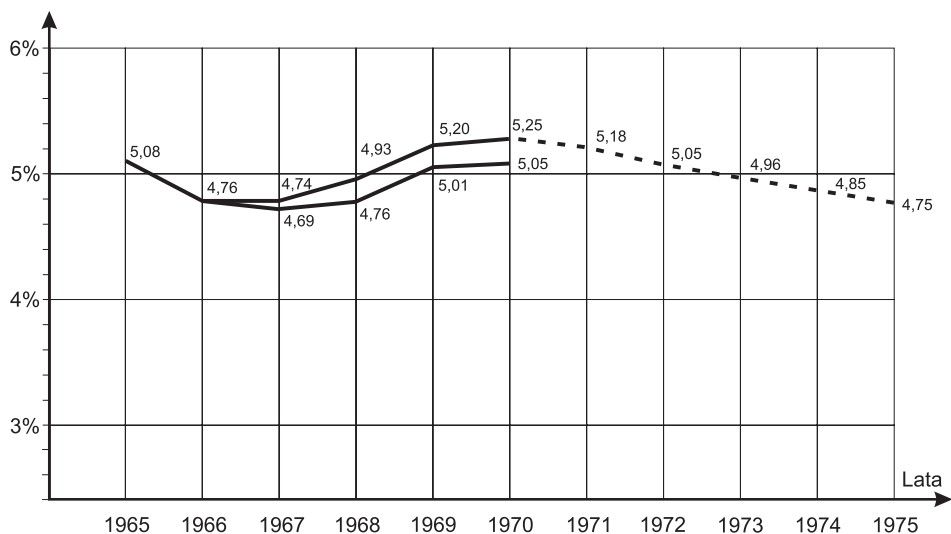
b) Stan Wojsk Wewnętrznych został zmniejszony w związku z przejściem zadań szkoleniowych i techniczno-obslugowych przez jednostki MON.

c) Ogólną liczebność sił zbrojnych należy zwiększyć o 4800 stanowisk, tj. o średnią roczną ilość żołnierzy odbywających służbę w kompaniach połowych, których dotąd nie ujmowano w ogólnych limitach wojska.

4. Porównanie obrazujące propozycje zjednoczonego dowództwa w stosunku do ustaleń własnych dotyczących związków taktycznych 1-go rzutu

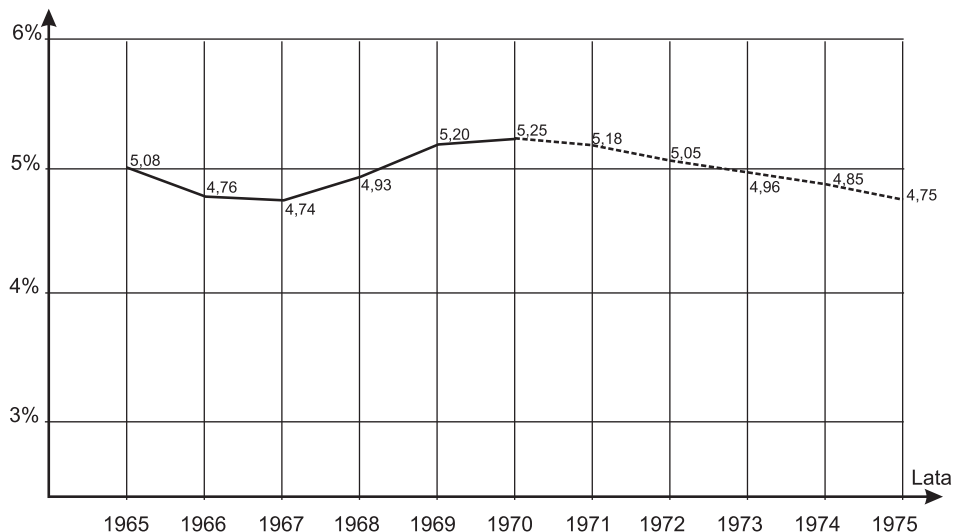

5a. Udział wydatków obronnych w dochodzie narodowym podzielonym w latach 1965–1975

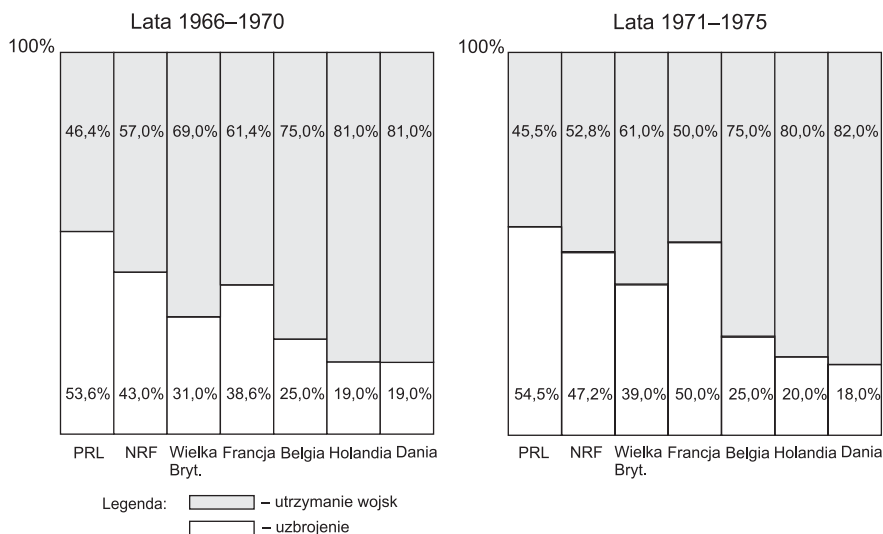

UWAGA: Linia dolną oznaczono udział pomniejszony o skutki podwyżki wynagrodzeń i zmian cen

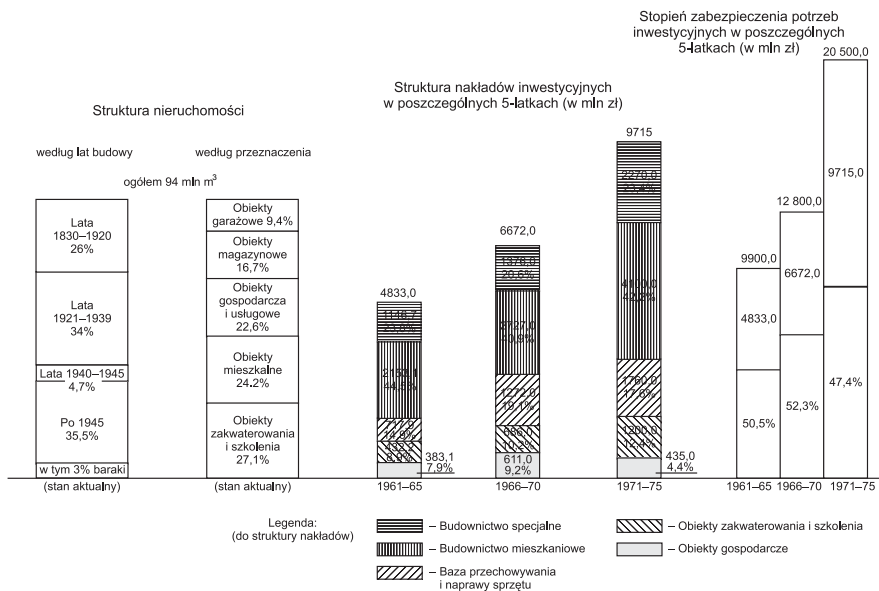
5b. Udział wydatków obronnych w dochodzie narodowym podzielonym w latach 1965–1975

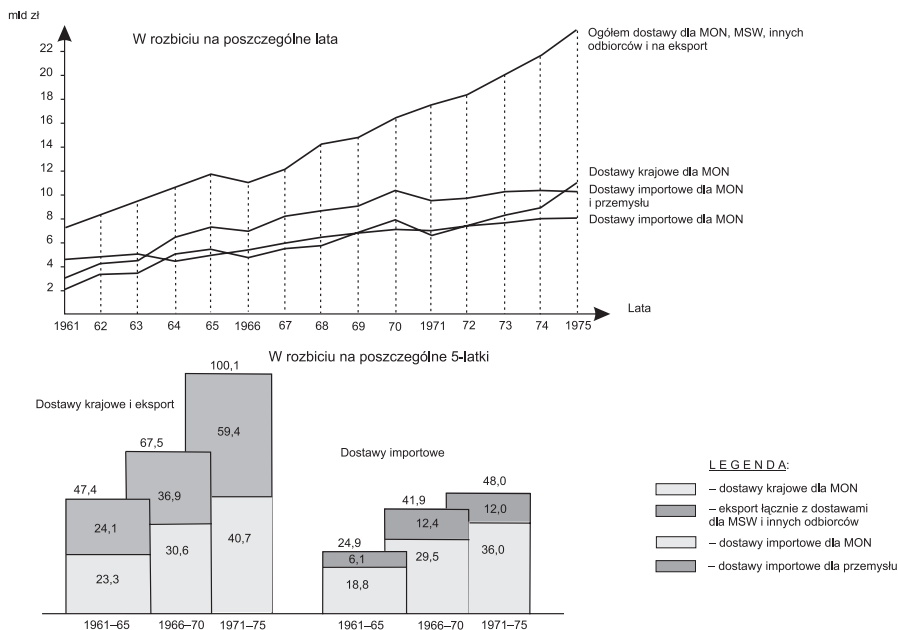
6. Porównanie struktur wydatków na uzbrojenie i utrzymanie wojska w latach 1966–70 i 1977–75 w PRL oraz w wybranych krajach kapitalistycznych

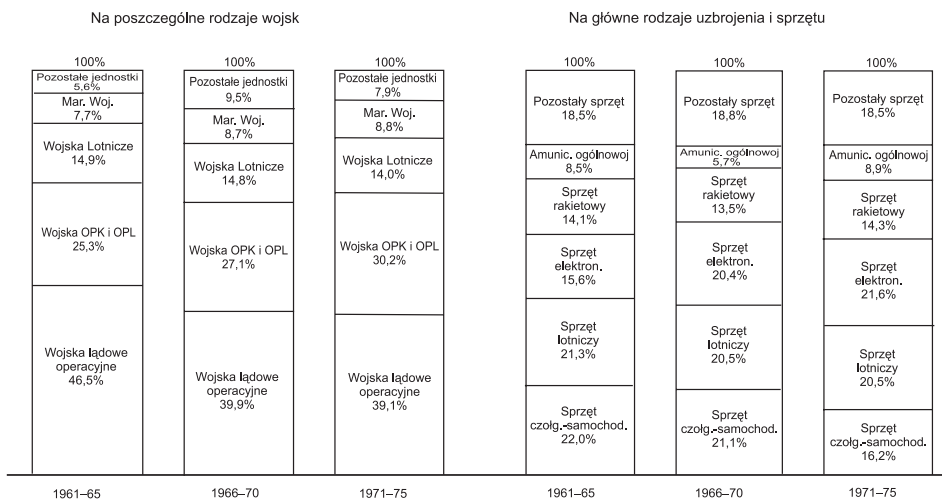
7. Stan nieruchomości, struktura nakładów inwestycyjnych i stopień zabezpieczenia potrzeb w poszczególnych 5-latkach

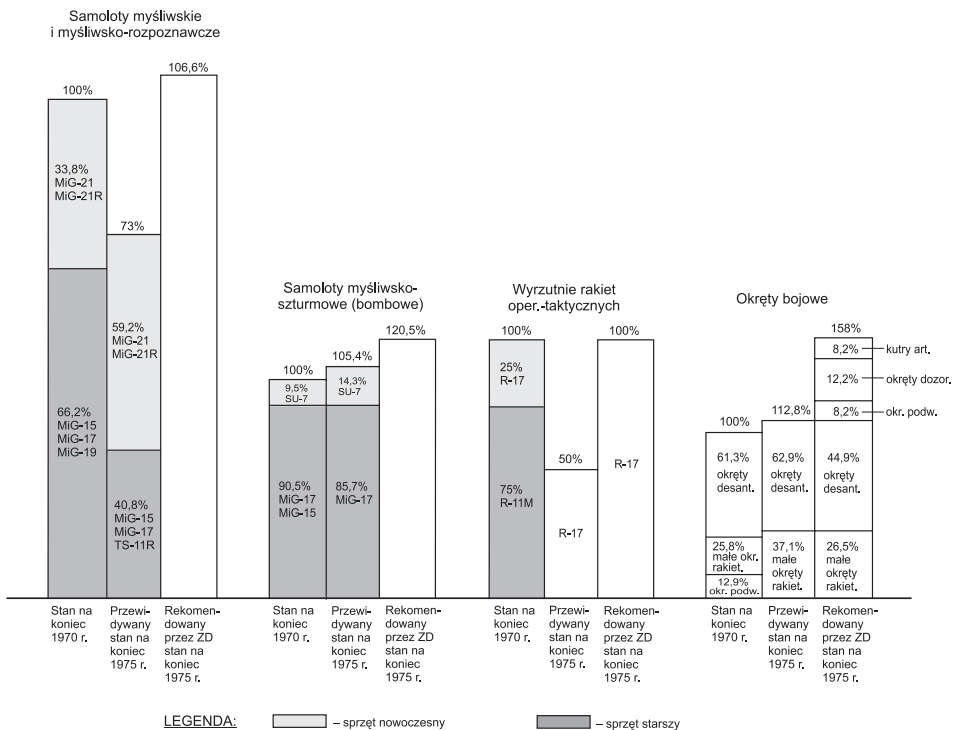
8. Eksport oraz dostawy uzbrojenia i sprzętu wojskowego z importu i produkcji krajowej (mld zł)

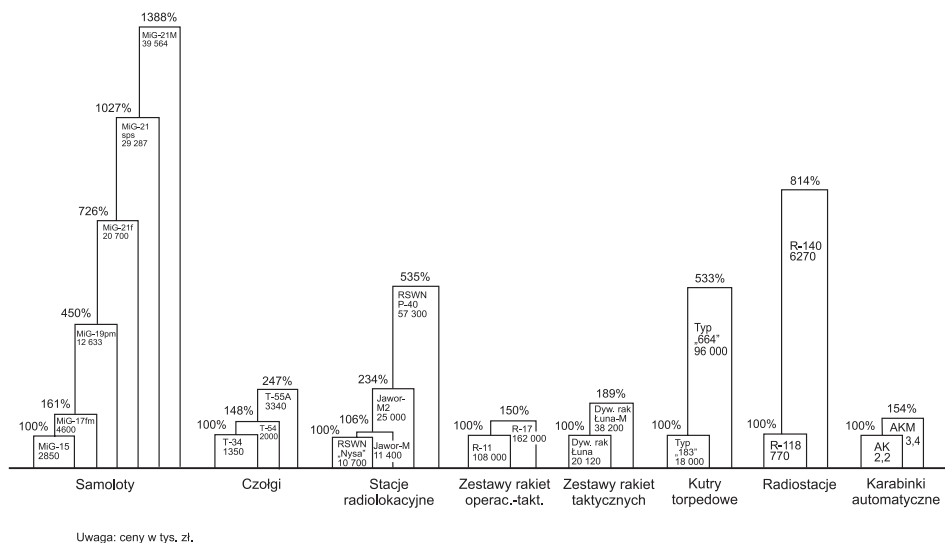
9. Struktura wydatków na zakup uzbrojenia i sprzętu techniczno-wojskowego w poszczególnych 5-latkach

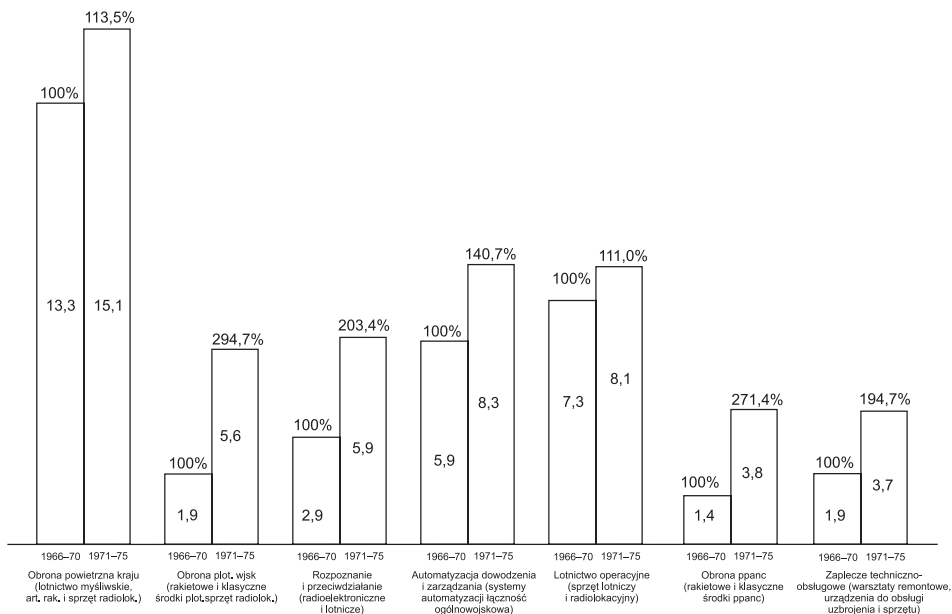
10. Porównanie obecnego i planowanego do osiągnięcia w 1975 r. stanu podstawowych rodzajów uzbrojenia z zaleceniami zjednoczonego dowództwa

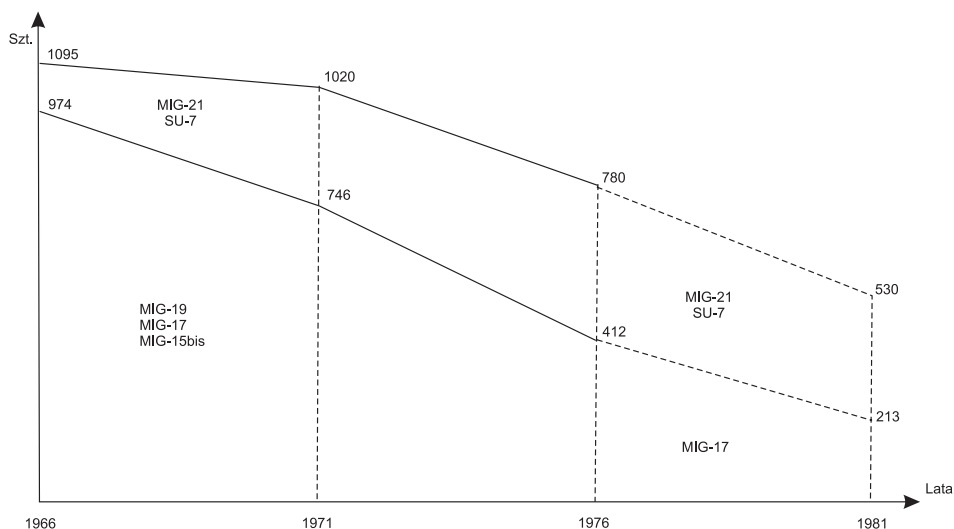
11. Zestawienie wzrostu cen wybranych rodzajów uzbrojenia i sprzętu techniczno-wojskowego

12. Porównanie wydatków na zakup uzbrojenia i sprzętu techniczno-wojskowego w latach 1966–1975 na priorytetowe kierunki wyposażenia wojsk (w mld zł)

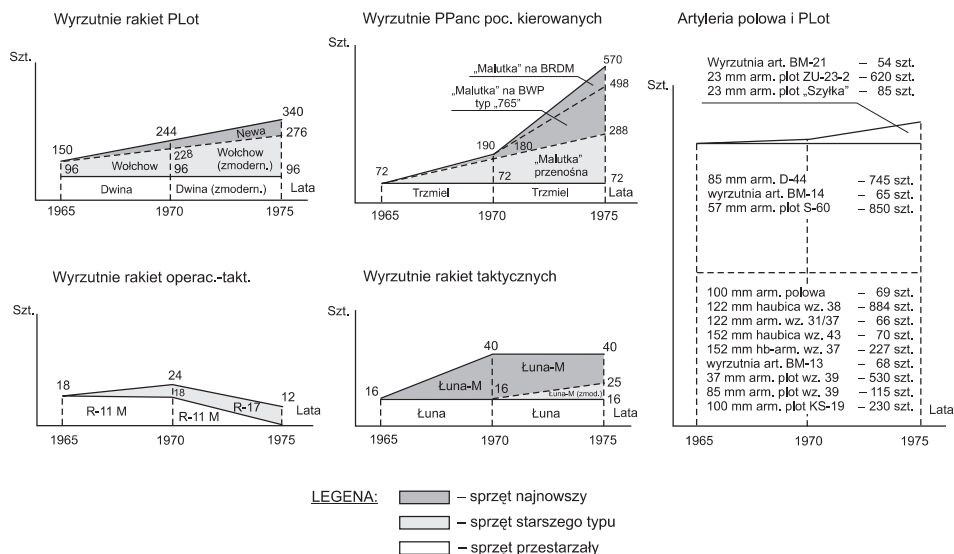

13. Stany faktyczne samolotów na końcowy rok poszczególnych 5-letek (dotyczy samolotów bojowych)

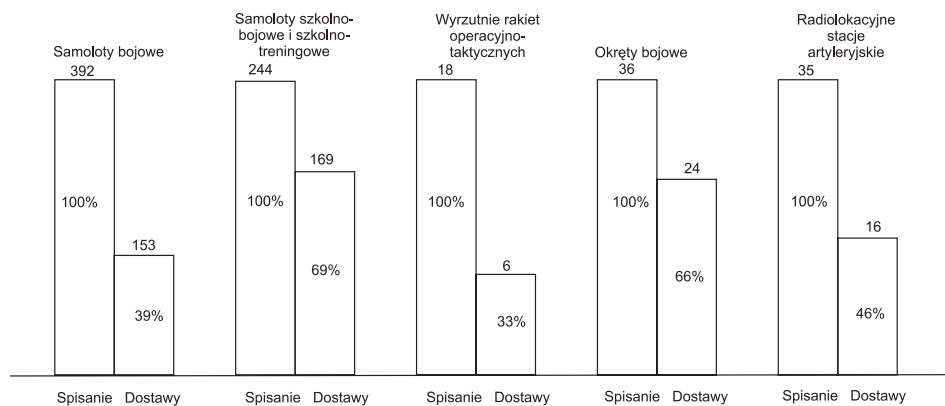

Uwaga: linia przerywana – prognozowany stan w latach 1976–1980, bez uwzględnienia dostaw.

14. Stany faktyczne wyrzutni rakietowych, artylerii polowej i PŁot w poszczególnych 5-latkach

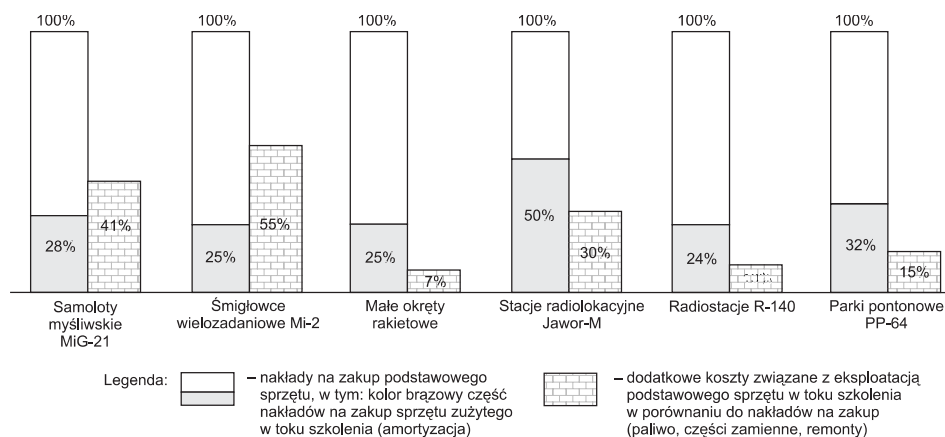

15. Porównanie przewidywanego spisania i dostaw niektórych rodzajów uzbrojenia i sprzętu w latach 1971–1975

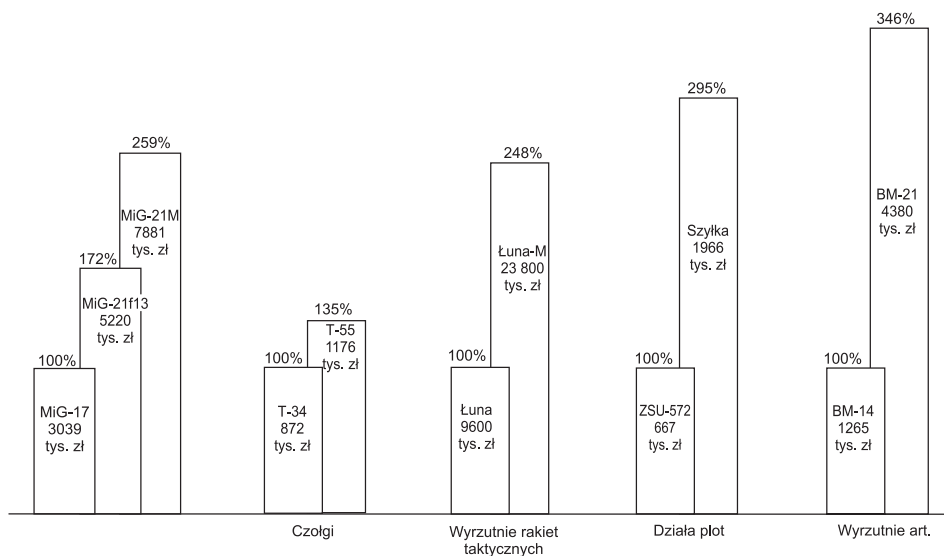

Uwaga: spisanie i dostawy – w sztukach

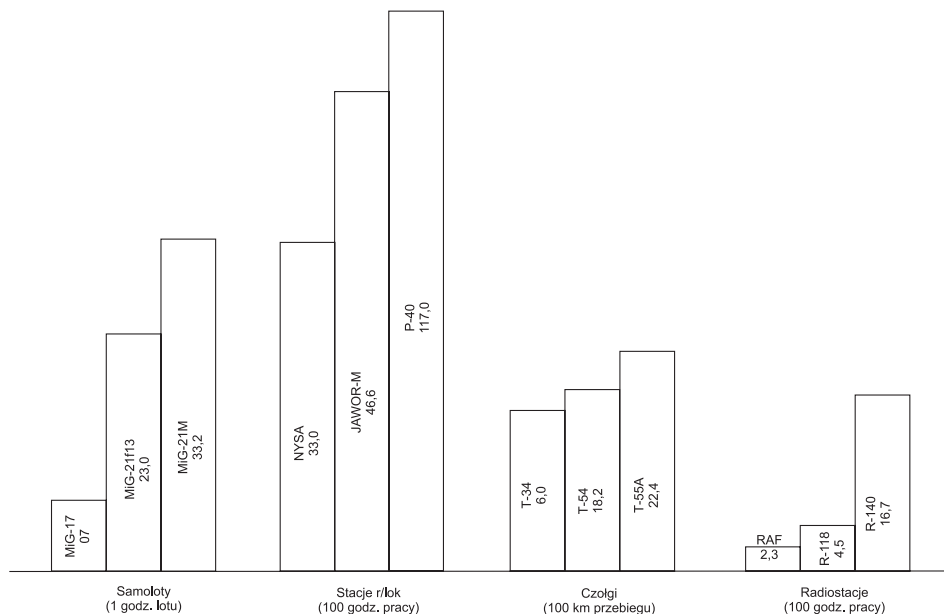
16. Nakłady na zakup sprzętu i koszty jego użytkowania w procesie szkolenia (w latach 1971–1975)

17. Porównanie wydatków towarzyszących (wyposażenia pomocniczego, jednostki ognia, środków transportu itp.) na jednostkę sprzętu

18. Jednostkowe koszty eksploatacji niektórych typów sprzętu wojskowego (w tys. zł)

19. Problem starzenia amunicji, pojazdów mechanicznych

